

Sociologiska Institutionen
Avdelning för rättssociologi
RÄS 460, C-uppsats HT 2002
Av Niclas Jörneklint

Mänskliga rättigheter i Afrika:

En studie av The African Charter on Human and Peoples' Rights och The African Commission on Human and Peoples' Rights

Handledare: Håkan Hydén
Examinator
Opponent

	Innehållsförteckning	2
1	Inledning	3
1.1	Förord	3-4
1.2	Ämnesval och syfte	5
1.3	Metod	6
1.4	Frågeställning	6
1.5	Struktur och disposition	6
1.6	Begränsningar	7
2	Mänskliga rättigheter i Afrika	8
2.1	Förord	8
2.2	Mänskliga rättigheter i ett historisk perspektiv	9-11
2.3	Mänskliga rättigheter idag	12-13
3	The African Charter on Human and Peoples' Rights	14
3.1	Förord	14
3.2	Afrikanska Chartern ur ett historiskt perspektiv	14-15
3.3	Formen för den afrikanska Chartern	15-16
3.4	Innehållet i den afrikanska Chartern	16
3.4.1	Politiska och medborgerliga rättigheter	16-19
3.4.2	Ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter	19-20
3.4.3	Skyldigheter	20-21
3.4.4	Peoples' Rights	21-22
3.5	Begränsningar	22-24
3.6	Nödläge	24
3.7	Sammanfattning	24
4	The African Commission on Human and Peoples' Rights	25
4.1	Förord	25
4.2	Formen för kommissionen	25-27
4.3	Klagomål till kommissionen	27-30
4.4	Kommissionen sekretariat	30
4.5	Landrapporter	31-32
4.6	NGOs	32-33
4.7	Sammanfattning	33-34
5	Mot en afrikansk domstol	35
6	Slutdiskussion	36-48
7	Epilog	49-51
8	Källförteckning	52-54

1 Inledning

1.1 Förord

Mänskliga rättigheter har under många år varit föremål för en djup diskussion. 1948 kom den allmänna deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna.¹ Men diskussion om människans grundläggande rättigheter har förts under flera århundraden. Såväl i den amerikanska oavhängighetsförklaringen 1776, som i den deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna som franska nationalförsamlingen antog 1789, diskuteras människors grundläggande fri- och rättigheter.²

Under slutet av 1600-talet och i början av 1700-talet blomstrade den s.k. naturrätten, som hade sitt ursprung hos de gamla grekerna, med flera ledande filosofer som Hobbes, Locke och Rousseau.³ I sin skrift "Two Treatises of Government" från 1690 skriver Locke att alla människor har en av naturen given frihet och att alla människor är att betrakta som jämlika och oberoende.⁴ Även den franske författaren Jean-Jacques Rousseau, som 1762 utkom med skriften "Du Contrat Social", diskuterar människans grundläggande rättigheterna. Han menar att alla människor är födda fria och att "*ingen människa har naturlig befallanderätt över sina likar*".⁵

Såväl Locke som Rousseau menar att människan ursprungliga tillstånd är en form av naturtillstånd där ingen kan bestämma över någon annan. Från detta tillstånd kunde ett samhällskontrakt skapas, baserat på frivillig överenskommelse, mellan de styrande och folket.⁶ Rousseau skriver "*Att finna en sammanslutningsform som försvarar och beskyddar med hela den gemensamma styrkan varje anslutens person och tillhörigheter och i vilken var och en i det han förenar sig med alla andra, likväl bara lyder sig själv och förblir lika fri som tidigare*".⁷

Naturrätten blev hårt kritiserad av många tänkare. Utilitarismens fader, Jeremy Bentham, menade att rättigheter har sitt ursprung ur lagar, verkliga rättigheter kom ur verklig lag. Rättigheter som emanerade ur naturens lag var bara imaginära rättigheter.⁸

¹ Dunér (red.), FN och de mänskliga rättigheterna, s. 15

² Per Bauhn, Teorier om rättigheter, s. 9-10,

³ Bertil Dunér, Fria och lika i värde, s. 11-14

⁴ Per Bauhn, Teorier om rättigheter, s. 12-13

⁵ Per Bauhn, Teorier om rättigheter, s. 26-39

⁶ Fredriksson, 20 filosofer, s. 89

⁷ Per Bauhn, Teorier om rättigheter, s. 30-31

⁸ Bertil Dunér, Fria och lika i värde, s. 13

I samband med slutet av andra världskriget ersattes begreppen "Natural Rights", "Rights of Man" och andra uttryckt med det än bredare begreppet "Human Rights".⁹ 1948 antog så Förenta nationerna den universella deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna¹⁰.

Den stora frågan har dock inte gällt huruvida människor har grundläggande fri- och rättigheter utan vad som omfattas av dessa. En rad filosofer och samhällstänkare har diskuterat detta under århundrandens lopp. Och även om vi idag har en gedigen konventionssamling pågår fortfarande stridigheter rörande vilka rättigheter som skall omfattas av begreppet mänskliga rättigheter. Nämnas kan t.ex. tvisten rörande politiska och medborgerliga rättigheter å ena sidan och ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter på den andra, som splittrade de två stora supermakterna under 1900-talet, USA och Sovjetunionen.¹¹

Idag lever vi i rättigheterna tidsålder som Columbia-professorn Louis Henkin uttryckt det.¹² Mänskliga rättigheter är inte bara en global angelägenhet, det är lika mycket en fråga för den enskilda individen på det lokala planet.

Idag finns inte bara FN:s konventionssamling. Flera regioner har antagit sina egna dokument. Europa har sedan 1950 sin konvention om de mänskliga rättigheterna (trädde i kraft 1953), Amerika antog sin inter-amerikanska rättighetskatalog 1969 (trädde i kraft 1978)¹³. 1981 adopterade den afrikanska enhetsorganisationen, OAU, The African Charter on Human and Peoples' Rights (som trädde i kraft 1986)¹⁴.

⁹ Bertil Dunér, Fria och lika i värde, s. 13-14

¹⁰ Dunér (red.), FN och de mänskliga rättigheterna, s. 15

¹¹ FN och de mänskliga rättigheterna, red. Dunér, s. 27-29

¹² Bertil Dunér, Fria och lika i värde, s. 23

¹³ Ishay (red.), The Human Rights Reader, s. 441

¹⁴ Madubuko Diakité, Africa Forum, Årgång 2, Juli-Augusti 1999, s. 29

1.2 Ämnesval och syfte

Övriga världen betraktar ofta Afrika som sorgebarnet bland de sex kontinenterna. Genom media delges vi en bild av Afrika som är förknippat med fattigdom, krig och misär. Och även om denna bild inte stämmer helt överens med sanningen finns det mycket på den afrikanska kontinenten som kan styrka påståendet om sorgebarnet. Det finns ingen kontinent som har lika många hiv-smittade som Afrika, det finns ingen kontinent som har plågats så mycket av fattigdom¹⁵. I FN:s årliga Human Development Report finns ett s.k. Human Development Index. Detta index används för att mäta mänskligt välbefinnande. Bland annat tas hälsa utbildning och inkomster med i beräkningarna. I denna rapport kan man utläsa att de 15 lägst rankade länderna alla är afrikanska¹⁶.

Men Afrika är inte bara fattigt. Det är också en kontinent som kantats av väpnade konflikter. Våren och sommaren 1994 kablades fruktansvärda bilder ut i etern. Ett av de värsta försök till etnisk resning i modern tid ägde rum i Rwanda i östra Afrika¹⁷. Mer än 500 000 människor slaktades och fler än 1 miljon drevs på flykt. Denna händelse skedde ungefär 50 år efter nazisternas förintelse. 1945 svor människor på att händelser som förintelsen aldrig mer skulle kunna få äga rum. Trots dessa vackra ord har de inte blivit som man hoppades på. Liknande händelser har ägt rum efter andra världskriget, om än inte i samma omfattningen som förintelsen.

Trots att vissa delar av Afrika återigen står på branten till social, fysisk och katastrof finns det ändå glädjeämnen. En av de punkter som står på den politiska agendan är de mänskliga rättigheter. Flera länder har gjort stora framsteg inom människorättsområdet de senaste åren. Länder som Sydafrika, Moçambique, Botswana och Mali har etablerat en klar och tydlig linje mot en allt bättre situation för de mänskliga rättigheterna¹⁸. Det finns skäl att tro att Afrika har goda möjligheter att förbättra sin situation ur människorättssynvinkel. Men de finns många områden som behöver förändras och förbättras. Ett av de områdena som Afrika behöver ha fokus på är det instrumentella avsnittet. Med det avses de legala instrument som Afrika har upprättat till förmån för de mänskliga rättigheterna. Sedan 1981 finns en afrikansk konvention som tar upp de mänskliga rättigheterna på kontinenten. Som en del av konventionen har också en kommission upprättats. I denna uppsats kommer den afrikanska Chartern om de mänskliga och folkliga rättigheterna och den tillhörande kommissionen att belysas.

¹⁵ Dagens Eko, 990912, 16.45-17.00, Dagens Eko, 021010, 16.45-17.00

¹⁶ Himmel och helvete- södra Afrika inför 2000, Afrikagruppernas årskrönika 1998, s 108

¹⁷ UD - Pressmeddelande 980430, http://www.ud.se/pressinf/pressmed/1998/april/980430_0.htm, 990901

¹⁸ Se t.ex. Amnesty International Årsrapport 98 och Human Rights Watch World report 99

1.3 Metod

Mitt arbete är uteslutande baserat på litteraturstudier. Det innebär att det främsta arbetet har utförts framför datorn eller på bibliotek. Jag är medveten om problemet med att använda endast litteratur men i valet av ämne blev metod av sekundär art. Att använda litteratur innebär att man blir bunden till någon annans fakta och slutsatser. Det material man finner i böcker har någon annan samlat in och bearbetat. Det innebär att i min uppsats bearbetar jag material som någon annan redan har bearbetat. En konsekvens av det är att den fakta jag använder kan vara förvrängd. För att undvika det har jag försökt att hitta material från olika källor. Dock finns det ytterligare bekymmer i litteraturen. Ämnet jag valt är ett relativt outforskat område. Det innebär rent konkret att materialet jag kan referera till är begränsat. Tilläggas kan att jag som metodbok har använt mig av Conny Svennings "Metodboken".

1.4 Frågeställning

De frågor som denna uppsats avser att svara på är hur en afrikanska konventionen ser ut, om det finns några särskilda kännetecken för den och om den är funktionell på den afrikanska kontinenten. I och med att en närmare analys görs av den tillhörande kommissionen ställs också frågorna, hur fungerar kommissionen, finns det några problem och i så fall vad kan göras för att förbättra dess arbete.

1.5 Disposition

Upplägget på denna uppsats börjar med att kapitel två kommer att avhandla mänskliga rättigheter i Afrika ur ett historiskt och ett nutida perspektiv. Kapitel tre tar upp The African Charter on Human and Peoples' Rights ur flera perspektiv. Dels läggs en historia bakom den dels beskrivs formen och innehållet och dels diskuteras kring de specifika särarter som finns i den afrikanska Charter. I kapitel fyra lyfts The African Commission on Human and Peoples' Rights upp. Formen för den, en beskrivning hur proceduren för klagomål fungerar behandlas samt ett stycke om kommissionens sekretariat diskuteras. Vidare tas även begreppet landrapporter, som ska ställas till kommissionen från medlemsstaterna, upp samt vilket roll frivilligorganisationerna spelar. I kapitel fem diskuteras en framtida afrikansk domstol. I sjätte kapitlet sker en slutdiskussion och i sjunde finns en kortare epilog.

1.6 Begränsningar

I samband med att jag började skriva insåg jag ganska snabbt att jag inte kunde komma upp med alla förklaringar på varför de mänskliga rättigheter inte fungerar särskilt tillfredsställande i Afrika. Jag har därför valt att enbart fokusera på den instrumentella delen av systemet. Det innebär den afrikanska konventionen och den afrikanska kommissionen.

2 Mänskliga rättigheter i Afrika

2.1 Förord

"-De var fem. De kom halv fyra på morgonen, beväpnade med Kalashnikovs. De drog mig ut ur huset, jag fick inte ens säga farväl till min familj. Jag trodde de skulle avrätta mig"¹⁹.

"-Begravningsentreprenören tog oss till bårhuset. Hans ögon hängde när vi kom dit, vi kunde se arr det fanns prickar, svarta prickar över hela hans kropp. Och vi kunde se den djupa skåran i hans huvud, skåran efter yxan. Idag mår jag fortfarande dåligt...Ibland när jag försöker sova känns det som om någonting läcker ut från mitt huvud ända tills jag tar den här medicinen, då känner jag mig bättre. Allt beror på kulorna som jag har i min kropp. Min son, Bonisile, som blev nerkletad av sin pappas blod, blev aldrig bra igen"²⁰

"-Att bränna en kropp över öppen eld tar sju timmar. Medan det pågick satt vi bredvid och drack och grillade. Jag berättar inte detta för att såra familjen, utan för att visa hur kallsinnigt vi betedde oss på den tiden. De köttiga delarna tar lite längre tid...därför måste vi ständigt vända på Kondiles lår och skinkor"²¹.

Det här är bara tre röster från några av de människor som antingen utsatts för kränkningar eller tillhört den grupp som utsatt andra för kränkningar mot de mänskliga rättigheterna i Afrika. Jag kommer i detta kapitel att försöka göra en historisk tillbakablick på mänskliga rättigheter i Afrika samt göra kortfattad översikt över hur allvarliga kränkningar som förekommer idag och i vilken omfattning.

¹⁹ Utdrag ur en intervju publicerad i Amnesty Internationals tidning "Amnestypress", Nr 3 juni 1999, s. 23-24

²⁰ Helgesson, Sanning och konsekvens i Sydafrika, DN 980603, s. B2

²¹ Helgesson, Sanning och konsekvens i Sydafrika, DN 980603, s. B2

2.2 Mänskliga rättigheter i ett historisk perspektiv

Kränkningar mot de mänskliga rättigheter i Afrika är inget nytt fenomen. Med ett historiskt perspektiv tecknar sig en bild av en kontinent fylld med grymma och brutala övergrepp på individer och grupper. Men de flesta av dessa brott är inte begångna av afrikaner, i den mening av dem som ursprungligen levde där, utan de främsta förövarna var de europeiska kolonisatorerna. För ca 500 år sedan uppstod de första kontakterna mellan Afrika och Europa²². Den utvecklade sig till en europeisk erövring av Afrika. En av följderna av den europeiska kolonisering blev att åtskilliga afrikaner sändes som slavar till Amerika²³. Detta kom att urholka stora delar av det afrikanska samhället. Med tiden tappade Europa intresset av att exportera slavar till Amerika. Istället ville de använda afrikansk arbetskraft i Afrika²⁴. I slutet av 1800-talet genomfördes en uppdelning av Afrika mellan de europeiska staterna. Dessa system som kom att följa baserades alla på rasism och exploatering. Afrikanerna behandlades som underlägsna européerna och rättfärdigades med hjälp av en uppsättning myter om vit överlägsenhet²⁵. Kolonialismen kom att bedrivas på olika sätt beroende på vilken europeisk stat som var kolonistör för respektive område. Orsaken till det var främst baserat på skäl som ekonomi eller att vissa länder poängterade vikten av att "civilisera" de inhemska folken²⁶. En princip som många av de europeiska kolonisatorerna använde var "divide and conquer". Det innebär kortfattat att kolonisatorerna sökte bundsförvanter i den regionen de härskade över och belönade dessa mer än andra. Man utnyttjade en historisk rivalitet som existerade mellan olika folk²⁷.

Koloniseringen tvingades också afrikanerna att avyttra land till de vita nybyggarna. Detta skedde med tvång eller sonika genom att stifta lagar som gav de vita rätt att ta jorden i din ägo. Exempelvis stiftade regeringen i Sydafrika 1913 en lag som överförde nio tiondedelar av alla jord i europeisk ägo²⁸. De vita behövde arbetskraft och tvingade de svarta att arbeta för dem. Detta medförde i många fall att ett högt pris i människoliv betalades. Mellan 1900-1933 förlorade 30 000 afrikanska arbetare livet i de sydrhodesiska gruvorna: omkring 3000 dog av olyckor och 27 000 av sjukdomar, orsakade av arbetet²⁹.

²² Wolf, Europe and the people without history, s 195-197

²³ Wolf, Europe and the people without history, s 195-200

²⁴ Davidson, Afrika i det tjugonde seklet, s 14

²⁵ Davidson, Afrika i det tjugonde seklet, s 15

²⁶ Schraeder, African Politics and Society, s 94-98

²⁷ Schraeder, African Politics and Society, s 95

²⁸ Davidson, Afrika i det tjugonde seklet, s 25

²⁹ Davidson, Afrika i det tjugonde seklet, s 25-26

Följderna av kolonialismen var många, inte bara förluster av människoliv, utan även ekonomiska och sociala.

Så småningom uppstod proteströrelser bland de svarta. Allt fler röster höjdes för att kasta det koloniala oket. Rörelser mot kolonialismen hade bildats redan i början av 1900-talet, bland annat i Somalia och Marocko. Dessa rörelser hade mindre framgångar och krossades effektivt av kolonialmakten, ofta under brutala former³⁰. Kolonialismen blev så småningom ett bekymmer för kolonialmakten. Afrikanska moståndsrorelser växte fram. På hemmaplan vände sig allt fler mot idén om vit överhöghet. Andra delar av världen började resa kritik mot kolonialismen. Både USA som Sovjetunionen var motståndare till att koloniala tänkandet. Det var naturligtvis inte av idealistiska skäl. Båda dessa länderna såg framför sig en annorlunda världsordning som gynnande deras intressen³¹. Dessutom fanns det en faktor så påverkade mer än något annat. Det blev alltför stor ekonomisk kostnad för kolonialmakterna. Kolonialsystemet fungerade inte längre så pass tillfredställande som tidigare³². Under 1950-1960-talet spred sig självständigheten som en löpeld genom Afrika.

Detta innebar att stora delar av Afrika kom att styras av afrikaner, men med ärvd statsapparat och en social struktur som utarbetats av en kolonialmakt. Det innebar att Afrika stod inför en stor utmaning. Det fanns t.ex. många skolor i Afrika som hade sin grund i kolonialismen. Dessa skolor lärde främst ur en historia och ett synsätt som byggde på kolonialmaktens värdering. Där framställdes afrikanerna som underlägsna de vita³³. Det tog sin tid innan de afrikanska länderna lyckades införa nytt tänkande och skapa en utbildning där fler kunde delta i undervisningen än vad som tidigare varit fallet³⁴.

Om vi ska summera den historiska delen av Afrika i ett människorättsperspektiv, kan vi tydligt se att det har skett massiva kränkningar mot de grundläggande fri och rättigheterna. De vitas kolonisation av Afrika skedde med brutala och grymma metoder. Tusentals människor dog under den koloniala eran. Synsättet på den svarta inhemska befolkningen var mycket nedvärderande. De betraktades som underlägsna de vita nybyggarna och kolonisatorerna.

³⁰ Davidson, Afrika i det tjugonde seklet, 34-35

³¹ Davidson, Afrika i det tjugonde seklet, s 93

³² Davidson, Afrika i det tjugonde seklet, s 93-94, 112-116

³³ Davidson, Afrika i det tjugonde seklet, s 200-202

³⁴ Davidson, Afrika i det tjugonde seklet, s 202-204

Förvisso ska man inte bara se Afrika i perspektivet Afrika från 1500-talet och framåt. Tittar på Afrika innan dess så finns det också grova kränkningar mot människans rättigheter, tex. hävdas det att slaveriet framgångar i Afrika delvis baserat på ett redan existerade slavsysteem i Afrika³⁵.

³⁵ Wolf, Europe and the people without history, s 201-208

2.3 Mänskliga rättigheter idag

Situationen idag är fortfarande alarmerande. Det förekommer grova och systematiska kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Tittar vi på åren 1998 och 2002 ser det enligt Amnesty International ut enligt följande.

Afrika fortsatte att under 1998 vara en skådeplats för omfattande kränkningar. I Demokratiska republiken Kongo blev människorättssituation katastrofal i samband med ett nytt uppror, som denna gång riktades mot den nya presidenten Kabila. Denna gång utvecklades kriget till att bli en internationell konflikt. Den sittande regering fick aktiv stöd av Angola, Zimbabwe, Namibia och Tchad. På motståndarsidan fanns det stöd från Rwanda, Uganda och Burundi. Under den pågående konflikten dödades tusentals, däribland hundratals civila.

I Rwanda fortsatte det grymma etniska våldet och skördade tusentals civila liv³⁶.

I Sierra Leone ägnade sig oppositionsgrupper åt allvarliga kränkningar med tusentals civila dödsoffer som följd. I Tchad blev hundratals människor offer när säkerhetsstyrkorna ägnade sig åt förföljelse. I konflikten mellan Etiopien och Eritrea spärrade etiopiska myndigheter in 50 000 personer med eritreanskt påbrå. I Kenya mista mer än 100 människor livet i etniska konflikter och myndigheterna fängslade oppositionella, vilket bland annat ledde till att mer än 50 fångar avled i häkte.

I Zimbabwe förekom avrättningar, liksom i Somalia. Trots att det finns en internationell tribunal tillsatt för att handlägga de brott som förekommit i Rwanda i samband med folkmordet 1994, fortsatte rwandiska domstolar att utdöma straff för deltagandet i massakern. Minst 22 personer som dömts till döden avrättades³⁷.

Enligt Amnesty International årsrapport från 1998 skedde avrättningar i åtta länder och i minst 21 fanns dödsdömda fångar. Tortyr och misshandel av säkerhetsstyrkor, polis eller andra statliga myndigheter förekom i 33 länder och från 20 länder kom bekräftelser på eller misstankar om att tortyr eller misshandel, avsaknad av läkarvård eller grymma, omänskliga eller förnedrande fängelseförhållande lett till dödsfall i häkte. I 13 länder hölls politiska fångar bakom lås och bom efter bristfälliga rättegångar. Människor greps godtyckligt och hölls i fängsligt förvar eller var

³⁶ www.amnesty.se

³⁷ www.amnesty.se

frihetsberövade utan åtal eller rättegång i 27 länder. Avrättningar som med säkerhet eller troligen var utomrättsliga, skedde i 20 länder i regionen³⁸.

Enligt Amnesty International årsrapport från 2002 skedde avrättningar i minst tre länder och i 12 länder dömdes enskilda till döden. Försvinnanden eller fortfarande försvunna förekom i åtta länder. Bekräftade eller troliga utomrättsliga avrättningar skedde i minst 18 länder. Tortyr och omänsklig behandling av säkerhetsstyrkor, polis eller andra statliga myndigheter rapporterades från 23 länder. Samvetsfångar hölls fängslade i 15 länder. Att människor hölls fängslade utan anklagelse eller åtal förekom i 20 länder. Dessutom förekom kränkningar av mänskliga rättigheter av väpnade oppositionsrörelser i 11 länder.³⁹

Sammantaget är det tydligt att under de senaste åren pågår systematiska och grova kränkningar mot de mänskliga rättigheterna i Afrika.

³⁸ www.amnesty.se

³⁹ www.amnesty.se

3 The African Charter on Human and Peoples' Rights

3.1 Förord

Flera kontinenter har försökt att utveckla sin egen variant av mänskliga rättigheter. I till exempel Amerika finns det sedan 1969 en amerikansk konvention om de mänskliga rättigheterna⁴⁰. Det finns också en amerikansk kommission och en amerikansk domstol som avser att handlägga frågor relaterade till mänskliga rättigheter⁴¹.

Vilka regionala instrument har Afrika för att motverka kränkningar mot de mänskliga rättigheterna? Likt Europas konventionen om de mänskliga rättigheterna finns det i Afrika ett regionalt dokument, kallat The African Charter on Human and Peoples' Rights. Vidare finns det en afrikansk kommission vars främsta uppgifter är att främja och skydda de mänskliga rättigheterna samt att tolka den afrikanska Charteren. Även i Europa finns det en kommission men även en domstol. Afrika har just nu ingen domstol men har tagit ett första steg för att etablera en sådan.

I detta kapitel har jag tänkt titta närmare på den afrikanska Charteren.

3.2 Den afrikanska Charteren ur ett historiskt perspektiv

Diskussioner om att skapa ett regionalt människorättsdokument i Afrika började redan 1961, det vill säga redan i vaggan för många av de nyligen självständiga länderna⁴². Två år senare, 1963, i Addis Abeba, träffades ledare för de nya, självständiga afrikanska staterna och enades om att skapa en union, kallad "Organisation of African Unity", (i fortsättningen OAU). Syftet med organisering var att föra de afrikanska regeringarna närmare varandra för att ge det afrikanska folket ett bättre liv. OAU:s stadga säger:

*"conscious of our responsibility to harness the natural and human resources of our continent for the total advancement of our peoples in all spheres of human endeavour"*⁴³.

Vid flera tillfällen blev OAU hårt kritiserad för att inte kraftfullt fördöma övergrepp mot oliktankande. Kritiken riktades mot OAUs princip att inte blanda sig i ett enskilt lands inre angelägenhet⁴⁴. Inte heller erkände

⁴⁰ Santos, Toward a New Common Sense, s. 331

⁴¹ Santos, Toward a New Common Sense, s. 331

⁴² Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 4

⁴³ Charteren kan hittas på bland annat Internet, adress: http://www.oau-oua.org/oau_info/charter.htm

⁴⁴ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples Rights, s 5-6

OAU:s stadga den enskilde individens mänskliga rättigheter⁴⁵. Istället låg fokus på att bekämpa kolonialismen och framför allt apartheid i Sydafrika⁴⁶. All den kritiken som riktades mot OAU fick till följd att arbetet med att skapa ett regionalt människorättsdokument sattes igång⁴⁷. Resultatet blev att i Nairobi i juni 1981 adopterades "The African Charter on Human and Peoples' Rights" av OAU⁴⁸. Charteren trädde i kraft 21 oktober 1986 efter att majoritet av OAU:s medlemsstater godkände konventionen⁴⁹.

3.3 Formen för den afrikanska Charteren

Den afrikanska Charteren om de mänskliga och folkliga rättigheterna har ett totalt antal av 68 artiklar. De delas upp i tre avsnitt enligt följande modell:

- Rättigheter och skyldigheter (artikel 1-29)
- Åtgärder för att säkerställa etablerandet och arbetet för den afrikanska kommissionen för mänskliga och folkliga rättigheter (30-63)
- Allmänna bestämmelse för ratificering, speciella tilläggsprotokoll och ändringsförslag (64-68)

Den afrikanska Charteren syftar till kombinera internationella normer och traditionella afrikanska värden. Det innebär att det finns likheter men också tydliga skillnader i jämförelse med andra internationella människorättsdokument⁵⁰. Germain Baricako, sekreterare i "African Commission for Human and Peoples' Rights", påpekar att i initierandet av den afrikanska Charteren fanns den en viktiga grund att ta hänsyn till. Charteren skulle visa den afrikanska kulturens särart:

*"the authors of the African Charter drew inspiration from virtues of the historical traditions and the values of African civilisation in order to ensure that they produce a Charter which was not something "ready-made" and imported from abroad"*⁵¹

⁴⁵ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 4

⁴⁶ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 4

⁴⁷ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 6

⁴⁸ Umozurike, The African Charter on Human and Peoples' Rights, s 26

⁴⁹ Madubuko Diakité, Africa Forum, Årgång 2, Juli-Augusti 1999, s 29

⁵⁰ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples, s 8

⁵¹ Baricako, The African Human Rights System: Ten Years of Development. Artikeln var införd i African Human Rights Newsletter, Vol. 6 No.3 July-Sept. 1996, s 1-2

Baricako menar att den afrikanska Charteren karaktäriseras av ett ömsesidigt förhållande mellan individen och det allmänna samhället. Medan individen åtnjuter de medborgerliga, politiska, ekonomiska, kulturella och sociala rättigheterna så förväntas hon också fullfölja sina plikter gentemot familjen, samhället, staten och det internationella samfundet. Baricako menar att rättigheter och skyldigheter helt enkelt är två sidor av samma mynt.

Ett annat kännetecken i Charteren är att familjen betraktas som den naturliga enheten och basen i samhället. Likaså åläggs staten, enligt dokumentet:

"the duty to assist the family, which is the custodian of moral and traditional values recognised by the community" (artikel 18).

Även benämningen på Charteren är unik. Här förekommer en begrepp kallat "Peoples' Rights". Baricako skriver att det har förekommit i olika deklARATIONER att man använt begreppet folkliga rättigheter men att det i Charteren förekommer både tydligare och med emfas.⁵²

I den Afrikanska Charteren finns också reglerat hur den afrikanska kommissionen för mänskliga och folkliga rättigheter ska agera. Enligt Baricako stadgar Charteren att kommissionen dels ska främja och säkerställa implementeringen av Charteren och dels kontrollera och övervaka att konventionen efterlevs⁵³.

3.4 Innehållet i den afrikanska Charteren

I den afrikanska Charteren skiljs inte de politiska och medborgerliga rättigheterna och de sociala och ekonomiska rättigheterna åt i olika konventioner, istället har man en och samma samling, inom vilka de olika rättigheter ryms.

3.4.1 Politiska och medborgerliga rättigheter

-rätten att inte utsättas för diskriminering (artikel 2)

-rätten till lika behandling inför lagen (artikel 3:1)

⁵² Förekommer exempelvis i konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna

⁵³ Baricako, *The African Human Rights System: Ten Years of Development*. Artikelnen var införd i *African Human Rights Newsletter*, Vol. 6 No.3 July-Sept. 1996, s 1-2

- rätten till lika rättsskydd inför lagen (artikel 3:2)
- rätten till liv (artikel 4)
- rätten att inte utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 5)
- rätten att inte utsättas för slaveri och tvångsarbete (artikel 5)
- rätten till personlig frihet (artikel 6)
- rätten till domstolsprövning (artikel 3 och 7)
- rätten att inte dömas till straff utan stöd i lag (artikel 7)
- rätten till tanke-, samvets- och religionsfrihet (artikel 8)
- rätten till mottagande av information och yttrandefrihet (artikel 9)
- rätten till församlings- och föreningsfrihet (artikel 10 och 11)
- rätten till personlig rörelsefrihet, rätten till asyl och rätten att inte utsättas för utvisning av kollektiv natur (artikel 12)
- rätten för varje medborgare delta i sitt lands regering (artikel 13)
- rätten till egendom (artikel 14)

En del av dessa artiklar ger sken av att tydligt stärka den enskildes rätt. Så är dock inte fallet. Artikel 4 kan vid en första anblick ge sken av att tro att Chartern inte accepterar dödsstraff men den påpekar

*"Human beings are inviolable. Every human being shall be entitled to respect of his life and the integrity of his person. No one may be **arbitrarily** deprived of his life"⁵⁴.*

Med detta uttryck menas att ingen får dömas till detta straff i ren godtycklighet, men Chartern motsätter sig inte dödsstraff.

Ett annat exempel är rätten till tanke-, samvete och religionsfrihet. I den Afrikanska Chartern artikel 8 påpekas att:

⁵⁴ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 211

"Freedom of conscience, the profession and free practice of religion shall be guaranteed. No one may, subject to law and order, be submitted to measures restricting the exercise of these freedoms".

Om man här gör en jämförelse med Europakonventionen finns en skillnad. Artikel 9 moment 1, som är hämtad direkt från Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna artikel 18⁵⁵, lyder i sin helhet enligt följande:

"1. Envar äger rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och friheten att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, andaktsövningar eller iakttagande av religiösa sedvänjor.

*2. Envars frihet att utöva sin religion eller tro må endast underkasta sådana inskränkningar, som äro angivna i lag och som äro nödvändiga i ett demokratiskt samhälle. Med hänsyn till den allmänna säkerheten, upprätthållande av allmän ordning, skyddandet av hälsa eller moral eller av andra personers fri- och rättigheter"*⁵⁶.

I jämförelse är den Afrikanska Charters betydligt mer generell och odefinierad. Rätten till tankefrihet nämns överhuvudtaget inte, inte heller vad praktisering av religion innebär. I Europakonventionen tas flera exempel upp på viktiga inslag i praktisering av religion såsom gudstjänster, andaktsutövning eller undervisning. Vidare påpekas orsakerna till begränsningar inom dessa rättigheter avsevärt tydligare i den europeiska stadgan.

Den afrikanska konventionen har också yttrandefriheten på sin agenda. Artikel 9 i Charters deklarerar:

"Every individual shall have the right to express and disseminate his opinions within the law".

Om vi återigen jämför med Europakonventionen så finns det ett tydlig ställningstagande gällande yttrandefriheten. I artikel 10 (1) i Europakonventionen sägs att:

"Var och en har rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig

⁵⁵ UD info, De medborgerliga och politiska rättigheterna, mars 99, s. 32

⁵⁶ Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, s 252

*myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Denna artikel hindrar inte en stat att kräva tillstånd för radio-, televisions- eller biografafföretag*⁵⁷.

I den afrikanska Charteren finns det några politiska och medborgerliga rättigheter som skiljer ut sig från Europakonventionen⁵⁸. Dessa är rätten till personlig rörelsefrihet, rätten till asyl och rätten att inte utsättas för utvisning av kollektiv natur (artikel 12) (freedom of movement, the right of asylum and prohibition of mass expulsion of non-nationals), rätten för varje medborgare delta i sitt lands regering (the right to participate in government)⁵⁹.

3.4.2 Ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

Om vi skiftar vinkel och istället fokuserar på de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna så finns ett antal artiklar som diskuterar dessa frågor. Det handlar om:

-rätten till tillträde till offentliga platser och offentliga institutioner (artikel 13)

-rätten till att arbeta under acceptabla förhållanden (artikel 15)

-rätten till lika lön för lika arbete (artikel 15)

rätten att i såväl fysiskt som psykiskt avseende åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa (artikel 16)

-rätten till undervisning (artikel 17)

-rätten till deltagande i det kulturella livet (artikel 17)

Till skillnad från FNs konvention om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna tar inte Charteren upp lika behandling av kvinnor och män⁶⁰. Artikel två påpekar dock att ingen får diskrimineras baserat på, bland annat, kön. Vidare menas i artikel 18, som avhandlar familjens rättigheter, att staten ansvarar för att inga barn eller kvinnor får diskrimineras och att dessa ska åtnjuta samma skydd som i de internationella konventionerna. Men för att stärka dessa två utsatta

⁵⁷ Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, s 260

⁵⁸ Rätten till personlig rörelsefrihet och rätten att inte utsättas för utvisning av kollektiv natur finns däremot i Europakonventionens tilläggsprotokoll 4 (artikel 2 och 4)

⁵⁹ Ankumah, The African Commission on the Human and Peoples' Rights, 139-141

⁶⁰ Duner, m.fl. FN och de mänskliga rättigheterna, s 182 (artikel 3 i konventionen)

grupper har Chartern två tilläggsprotokoll, i vilka kvinnors och barnens rättigheter tas upp⁶¹.

I FN:s konvention betonas att "grundskoleundervisning skall vara obligatorisk och kostnadsfritt tillgänglig för alla". I den afrikanska konventionen står endast att individen har rätt till undervisning (artikel 17). Den afrikanska konventionen är mycket kortfattat i många av dessa frågor. Det ges väldigt stort utrymme för tolkningar och specificerar inte, till skillnad från den av FN antagna konventionen om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna, inte vad som avses med artiklarna.

3.4.3 Skyldigheter

Ett av de speciella kännetecknen som finns i den afrikanska konventionen är begreppet skyldigheter. De är inte på något sätt ett nytt fenomen att skyldigheter diskuteras i konventioner. I den allmänna deklarationen om de mänskliga rättigheterna från 1948 påpekas i artikel 29:

"Envar har plikter mot samhället, i vilket den fria och fullständiga utvecklingen av hans personlighet ensam är möjligt⁶²"

I artikel 32 i den inter-amerikanska konventionen sägs:

"Every person has responsibilities to his family, his community and mankind⁶³."

Till skillnad från de ovan nämnda konventionerna får den enskildes skyldigheter betydligt större utrymme i den afrikanska konventionen. Skyldigheter betonas i flera artiklar.

Artikel 27

- 1. Every individual shall have duties towards his family and society, the State and other legally recognised communities and the international community"*
- 2. The rights and freedom of each individual shall be exercised with due regard to the rights of others, collective security, morality and common interest"*

Artikel 28

⁶¹ <http://www1.umn.edu/humanrts/africa/>

⁶² Dunér m.fl., FN och de mänskliga rättigheterna, s 180

⁶³ Ishay (red), The Human Rights Reader, s 452

Every individual shall have the duty to respect and consider his fellow beings without discrimination, and to maintain relations aimed at promoting, safeguarding and reinforce mutual respect and tolerance

Artikel 29

The individual shall also have the duty:

- 1. To preserve the harmonious development of the family and to work for the cohesion and respect of the family; to respect his parents at all times, to maintain them in case of need;*
- 2. To serve his national community by placing his physical and intellectual abilities at its service;*
- 3. Not to compromise the security of the State whose national or resident he is;*
- 4. To preserve and strengthen social and national solidarity, particularly when the latter is threatened;*
- 5. To preserve and strengthen the national independence and the territorial integrity of his country and to contribute to his defence in accordance with the law;*
- 6. To work to the best of his ability and competence, and to pay taxes imposed by law in the interest of the society;*
- 7. To preserve and strengthen positive African cultural values in his relations with other members of the society, in the spirit of tolerance, dialogue and consultation and, in general, to contribute to the promotion of the moral well being of society;*
- 8. To contribute to the best of his abilities, at all times and at all levels, to the promotion and achievement of African unity⁶⁴.*

Artiklarna betonar vikten av skyldigheter gentemot familjen, samhället, staten och det internationella samfundet. De tar också upp vikten av att bidra till samhällets utveckling och de afrikanska värdena. Vidare påpekas att arbeta för ett enande av Afrika.

⁶⁴ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 216-217

3.4.4 Peoples' Rights

Afrika är ett pluralistiskt samhälle med många folkgrupper. Genom åren har det förekommit massiva krigshandlingar baserat på etnisk tillhörighet⁶⁵. Exempel på det är Rwanda och Burundi som har haft mycket våldsamma konflikter mellan de två stora folkgrupperna, hutu och tutsi. En annat exempel är konflikten mellan vita och svarta i Sydafrika. Detta har föranlett begreppet "peoples' rights" i Charteren. Denna fråga har fått stort utrymme i Charteren. Redan i titeln existerar begreppet "people" och artikel 19-24 i Charteren behandlar dessa rättigheterna. Vad som avses med begreppet definieras inte i Charteren.

Artiklarna betonar jämlikhet mellan folkgrupper, rätten till existens, rätten att motsätta sig förtryck. En del av Charteren diskuterar rätten till utveckling, där staten åläggs ett stort ansvar för att verka för att detta följs.

3.5 Begränsningar

De flesta av de mänskliga rättigheterna som åtnjuts av alla individer på jorden är inte absoluta utan kan begränsas. Dock finns det några rättigheter som under inga omständigheter får inskränkas. I FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna stadgas i artikel 29; mom. 2:

*"Vid utövandet av sina fri- och rättigheter må envar underkastats endast sådana inskränkningar, som blivit fastställda i lag i uteslutande syfte att trygga tillbörlig hänsyn till och respekt för andra fri- och rättigheter samt för att tillgodose det demokratiska samhället rättmättiga krav på moral, allmän ordning och allmän välfärd"*⁶⁶

Dock finns det åtskilliga artiklar i den afrikanska konventionen som har så kallade "clawback clauses". Det innebär att vissa moment i artiklarna ger staten rätt att reglera och begränsa rättigheterna, med hjälp av lagar, när så kan anses behövas. Artikel 6 som avser personlig frihet betonar:

"...except for reasons and conditioned previously laid down by law".

Artikel 8 garanterar frihet om tanke och religion men hänvisar samtidigt till "*subject to law and order*".

⁶⁵ se bl.a. Davidson, Afrika i det tjugonde seklet, 267-268

⁶⁶ Dunér m.fl., FN och de mänskliga rättigheterna, s 180

Artikel 9 (yttrandefriheten) är giltigt men endast inom "*within the law*". Artikel 10 (rätten till förenings- och församlingsfrihet) och artikel 12 (rätten till personlig rörelsefrihet) är begränsade till "*abides by the law*". Artikel 13 (rätten att få delta i sitt lands regering) begränsas "*in accordance with the provisions of the law*" och artikel 14 (rätten till egendom) säger "*The right to property shall be guaranteed. It may only be encroached upon in the interest of public need or in general interest of the community and in accordance with the provisions of appropriate laws*"⁶⁷.

Man ska dock vara medveten om att begränsningar existerar i andra människorättsdokument. I Europakonventionen påpekas att yttrandefriheten (Artikel 10) kan begränsas med hänvisning till "*hänsyn till statens säkerhet, till den territoriella integriteten eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller för annans goda namn och rykte eller rättigheter, för att förhindra att förtroliga underrättelser sprids eller för att upprätthålla domstolars auktoriteter och opartiskhet*".

Likaså friheten att delta i sammankomster och föreningsfrihet (Artikel 11) som ger varje individ denna rätt men som kan begränsas med "*hänsyn till statens säkerhet eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personer fri- och rättigheter*".

Dock finns vissa rättigheter som inte får inskränkas i Europakonventionen. Artikel 15, moment 2 påpekar: "*inga inskränkningar i artikel två, utom i fråga om dödsfall till följd av lagliga krigshandlingar, eller i artiklarna 3, 4; mom. 1 och 7*"⁶⁸.

Den afrikanska Chartern har inga lika tydliga garantier för att inga begränsningar får göras som det framhålls i den europeiska motvarigheten. Däremot påpekas i Artikel 2 att ingen distinktion får göras med hänsyn till ras, etnicitet, hudfärg, kön, språk, religiös eller politisk åsikt. Inte heller till nationell och social bakgrund. Detta kan tolkas som om att denna skillnaden inte får existera i begränsandet av några rättigheter.

Men det finns kritik mot begränsningar av tanke-, samvets-, och religionsfrihet. I sina allmänna kommentarer till dessa rättigheter har FN:s

⁶⁷ Ankumah, *The African Commission on the Human and Peoples' Rights*, s 176

⁶⁸ artikel 2 avhandlar rätten till liv, artikel 3 handlar om rätten att slippa bli utsatt för tortyr, grym eller omänsklig behandling artikel 4: ingen må hållas i slaveri eller trälldom och artikel 7 som bygger på att ingen får straffas utan lag.

människorättskommitté påpekat att tanke- och samvetsfrihet är skyddade i lika hög grad som religions- och trosfrihet och att dessa friheter omfattar alla ämnen, personliga övertygelser religionstillhörighet och trosengagemang. Vidare menar kommittén att dessa friheter ska betraktas som fundamentala även under nationella nödlägen⁶⁹.

3.6 Nödläge

I vissa människorättsdokument används begreppet nödläge. I till exempel Europakonventionen (Artikel 15; mom. 1) påpekar att:

"under krig eller i annat allmänt nödläge, som hotar nationens existens, må föredragsslutande part vidtaga åtgärder, som innebära avvikelser från dessa skyldigheter enligt denna konvention i den utsträckning, som är oundgängligen erforderligt med hänsyn till situationens krav, under denna förutsättning att dessa åtgärder icke strida mot landets övriga förpliktelser enligt den internationella rätten".

I den Afrikanska Charteren existerar inte detta uttryck. Istället används begreppet "nationell säkerhet" eller i enlighet med landets lagar".

3.7 Sammanfattning

Den afrikanska Charteren föddes 1981 och trädde i kraft 1986. Orsaken var att hård kritik riktades mot den afrikanska enhetsorganisationen, OAU, för att de inte tillräckligt hårt markerade mot brott mot de mänskliga rättigheterna. Den består av 68 artiklar och är uppdelade i tre delar. Den afrikanska Charteren syftar till att kombinera internationella normer med traditionella afrikanska värden. Den afrikanska konventionen tar upp både politiska och medborgerliga rättigheter som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. De särskilda kännetecknen som finns i Charteren är dels begreppet skyldigheter och dels används termen folkliga rättigheter (peoples' rights). Begreppet nödläge finns inte i Charteren, istället finns en åtskilliga så kallade clawback clauses som ger staten rätt att inskränka rättigheterna i enlighet med lagen för att upprätthålla den allmänna ordningen.

⁶⁹ UD info, De medborgerliga och politiska rättigheterna, mars 99, s. 34

4 The African Commission on Human and Peoples' Rights

4.1 Förord

För att konventioner ska efterlevas krävs det någon form av kontrollinstans. En instans som stödjer och hjälper länderna i deras strävan efter att leva upp till konventionens krav. Den behöver tolka materialet och skapa en väg mellan de teoretiska kraven och den praktiska verkligheten. I Europa har vi Europadomstolen som står för den delen. Afrika däremot har än så länge ingen domstol, istället har de en kommission vars uppdrag är att främja och skydda de mänskliga rättigheterna samt att tolka den afrikanska stadgan⁷⁰.

4.2 Formen för kommissionen

Som jag tidigare nämnt avhandlar en del av den afrikanska Charteren även den afrikanska kommission. Artikel 31- 62 tar således upp hur etablerandet och organiserandet av den afrikanska kommissionen ska skötas⁷¹. I enlighet med artikel 30 i den afrikanska Charteren bildades en kommission om de mänskliga och folkliga rättigheterna i juli 1987⁷². Kommissionen består av elva medlemmar och bland dessa elva får inte ett land vara representerat mer än en gång. De elva kommissionärerna sitter på ett personligt mandat och ska i enlighet med artikel 31 vara "*known for their high morality, integrity, impartiality and competence in matters of human and peoples' rights*"⁷³.

Kommissionärerna blir nominerade av OAU:s medlemsstater och väljs också av dessa stater. Kommissionärerna väljs på sammanlagt 6 år och kan bli återvalda. Påpekas kan att ingen kvinna blev vald som kommissionär förrän juni 1993⁷⁴. Den afrikanska Charteren antogs av OAU och ur den kommer den afrikanska kommissionen. Den är alltså underställd den OAU. Som ett försök att påvisa kommissionen självständighet var att inte förlägga kommissionen högkvarter på samma plats som OAU:s högkvarter i Etiopien. Istället förlades högkvarteret till Gambia⁷⁵.

⁷⁰ Wohlgemuth, Ewald and Yates, An Evaluation of the Three Banjul-Based Human Rights Organisations, s 14-15

⁷¹ Wohlgemuth, Ewald and Yates, An Evaluation of the Three Banjul-Based Human Rights Organisations, s 14-15

⁷² Wohlgemuth, Ewald and Yates, An Evaluation of the Three Banjul-Based Human Rights Organisations, s 14-15

⁷³ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s. 13

⁷⁴ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s. 16-17

⁷⁵ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 18

Ett av problemen som uppkommit under kommissionens tid är att vissa kommissionärer samtidigt innehaft höga poster i olika regeringar. Flera frivilligorganisationerna har kritiserat denna intressekonflikt, speciellt i situationer då det har handlat om den egna regeringens övergrepp⁷⁶.

Kommissionen möts två gånger om året, för att under 15 dagar avhandla sessionens agenda. På grund av ekonomiska problem har dessa möten hittills inte varit längre än 10 dagar. Till kommissionen förfogande finns ett sekretariat vars huvuduppgift är att bistå med att företräda kommissionen utåt och sköta det tekniska och administrativa arbetet. Man kan säga att kommissionen har tre huvuduppgifter: främja och skydda de mänskliga rättigheterna samt att tolka den afrikanska stadgan⁷⁷.

Till den främjande delen tillhör att samla in uppgifter, genomföra studier och forskning, organisera seminarium och konferenser. För att underlätta främjandet av de mänskliga rättigheterna har kommissionen satsat på att bygga upp ett kontaktnät med nationella och internationella människorättsorganisationer. Kommissionen har också utlyst 21 oktober till "Africa Human Rights Day"⁷⁸.

I främjandet av den afrikanska Charteren ställs även krav, i enlighet med artikel 62, på att varje stat vartannat år presenterar en översiktlig landrapport rörande situationen för mänskliga rättigheterna. Tyvärr har inte denna artikel fått det genomslag som det hoppades på⁷⁹. Väldigt få länder har presenterat kontinuerliga rapporter.

Den andra delen av kommissionens arbete handlar om skyddandet av de mänskliga rättigheter. De instrument som kommissionen främst använder sig av är de rapporter som inkommer till kommissionen. Det finns två olika varianter. Den första handlar om att de staterna som anser sig ha belägg för att andra stater bryter mot de mänskliga rättigheterna kan inkomma med en skriftlig rapport till kommissionen, en så kallad "Communication from States"⁸⁰. Alternativt två är den möjligheten som i Charteren kallas för "Other Communications", vilket i realiteten har inneburit klagomål från individer och från olika frivilligorganisationerna⁸¹. En intressant notering är att Charteren väljer att använda begreppet "Communications" istället för det brukliga "complaints" eller "petition".

⁷⁶ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 18-19

⁷⁷ Wohlgemuth, Ewald and Yates, An Evaluation of the Three Banjul-Based Human Rights Organisations, s 14-15

⁷⁸ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 22

⁷⁹ Wohlgemuth, Ewald and Yates, An Evaluation of the Three Banjul-Based Human Rights Organisations, s 19

⁸⁰ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 24

⁸¹ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 24-25

Detta därför att kommissionen ses som ett medel för försoning och förhandling⁸².

Sedan några år tillbaka har offentlighet blivit en viktig del av kommissionens arbete. Kommissionen har bland annat publicerat en "Review of the African Commission on Human and People's Rights". Till detta bör också läggas ett regelbundet nyhetsbrev, som hade sitt första nummer i oktober 1998⁸³.

4.3 Klagomål till kommissionen

Som tidigare nämnts finns det i den afrikanska Charteren olika möjligheter att framlägga ett klagomål till kommissionen. Om en stat, som ratificerat Charteren, tycker sig ha skäl att tro att en annan stat våldför sig på någon av Charterens artiklar kan den påkalla kommissionens uppmärksamhet genom ett klagomål⁸⁴. En intressant notis är att än så länge har det aldrig förekommit ett klagomål av det mellanstatliga slaget⁸⁵. Den alternativa möjlighet är vad som i Charteren betecknas som "andra klagomål". Detta har i praktiken kommit att betyda enskilda samt frivilligorganisationerna. För att ett klagomål med ursprung ur det senare alternativet ska tas upp till behandling krävs enkel majoritet bland kommissionens medlemmar⁸⁶. Om man jämför med den europeiska systemet har det hänt vid flera tillfällen att en eller flera stater anmält en annan medlemsstat för brott mot Europakonventionen⁸⁷.

För att ett klagomål ska tas upp behöver den bli förklarad antagen (admissible) av kommissionen. Denna procedur har varit problematisk, vilket kommer att diskuteras senare. Kriterierna för antagning är sju till antalet. För det första behöver den vara kompatibel med den afrikanska Charteren. För det andra får den inte vara skriven i en nedsättande och förolämpande ton. Vidare får den inte vara bara baserat på rapportering från massmedia. För det fjärde måste alla nationella möjligheter vara uttömda. Femte kriteriet avser att den måste komma in i rimlig tid efter själva händelsen. Sjätte kravet är författaren måste sätta sitt namn på klagomålet även om denne ber att få vara anonym. Slutligen får inte fallet vara "*settled by the States in accordance with the principles of the Charter of the United Nations, the OAU or the African Charter*"⁸⁸.

⁸² Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 51

⁸³ Wohlgemuth, Ewald and Yates, An Evaluation of the Three Banjul-Based Human Rights Organisations, s. 19

⁸⁴ Artikel 47-51 i Charteren

⁸⁵ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 24

⁸⁶ Artikel 55 i Charteren

⁸⁷ Bland annat har Sverige, Norge och Danmark anmält både Grekland och Turkiet. Se Merrill & Robertson, Human Rights in Europe, s 274

⁸⁸ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 61-67

Om dessa sju kriterier uppfylls går ett klagomål vidare till kommissionen. Fallet presenteras och avgörs. Efter att ett beslut har fattats ska kommission informera Assembly of Heads of States and Government som i sin tur avgör hur och när beslutet ska publiceras⁸⁹.

Två viktiga begrepp i diskussionen om den afrikanska kommissionen är "receivability" (mottagen) och "admissibility" (tillträde). Dessa två olika begrepp har skapat debatt. Enligt kommissionen tidigare agerande är det klart att ett klagomål, ställd till kommissionen, inte anses äga tillträde om den inte först har ansetts som mottagen. Men den anses inte vara mottagen om kommissionen väljer att inte behandla klagomålet. Det innebär bland annat att ett klagomål, ställd mot ett land som inte har anslutit sig till Chartern, inte anses vara mottagen. Där emot arkiveras klagomålet och om landet väljer att så småningom ansluta sig, kan målsäganden i fallet åter framföra sitt klagomål⁹⁰.

Ett annat exempel är ett fall där författaren till ett klagomål ansåg vara psykisk sjuk och detta resulterade i att klagomålet kom att betraktas som icke-mottaget⁹¹. Noterbart är dock att psykisk sjukdom inte är att betrakta som tillräckliga skäl för att avvisa en klagande, vilket kommissionen fastslog i ett likande fall 1994.

Men vid flera tillfällen har kommissionen inte varit konsekvens i sin bedömning av skillnaden mellan mottagen (receivability) och tillträde (admissibility). Exempel på det är ett klagomål rörande ett antal studenter på ett nigerianskt universitet som blivit relegerade. I sin klagomål ställdes kravet på att dessa skulle få återgå till sina studieplatser. När klagomålet väl behandlades hade studenterna redan fått rätt. Kommissionen valde då att inte låta klagomålet vinna tillträde (inadmissible), istället att betrakta den som icke-mottagen (irreceivable)⁹².

Det finns också klagomål ställda till kommissionen från Amnesty International som blivit betraktade som icke-mottagna baserat på att de inte refererat till den afrikanska Chartern, utan till FN:s konventioner. Kommissionen har riktat kritik mot Amnesty för att inte respektera den afrikanska kommissionen och de afrikanska människorättsnormerna⁹³.

⁸⁹ Ankumah, *The African Commission on Human and Peoples' Rights*, s 74

⁹⁰ Ankumah, *The African Commission on Human and Peoples' Rights*, s 57

⁹¹ Ankumah, *The African Commission on Human and Peoples' Rights*, s 57

⁹² Ankumah, *The African Commission on Human and Peoples' Rights*, s 58-59

⁹³ Ankumah, *The African Commission on Human and Peoples' Rights*, s 59-60

Om klagomålet tas upp för behandling innebär nästa steg att man fastslår huruvida den har uppfyllt de kraven som ställs i Charteren för att anses äga tillträde till ett avgörande av kommissionen.

De sju kriterierna har varit diskutabla. Ett av kraven är att alla nationella möjligheter skall vara uttömda. Ett av problem med detta kravet är att det riktats kritik mot vissa länders rättssäkerhet. Bland annat att offer för kränkningar nekas tillträde till det nationella rättsliga systemet, eller till rättsprocessen⁹⁴. Vissa länder har kritiserats för att använda principen "ingen rök utan eld", vilket innebär att ingen anses ha ställts till svar utan ha gjort något⁹⁵.

När kommission ger ett klagomål rätt till tillträde in på den rättsliga arenan, informeras parterna direkt. 1994 var första gång som en författare till ett klagomål framträdde inför kommissionen, detta skedde först efter en lång diskussion inom kommission om huruvida en målsägande hade rätt till att föra egen talan⁹⁶.

Kommissionen kan under tiden som klagomålet behandlas förslå tillfälliga åtgärder. Detta för att undvika oåterkalleliga ageranden, som till exempel avrättningar. För att utreda klagomålet kan kommission skicka utredare för att på plats kunna bringa klarhet i frågeställningen. Den har också möjlighet att begära in en interimrapport om vad som gjorts för att implementera den specifika artikeln i Charteren som är föremål för utredning⁹⁷.

När väl ett beslut fattats ska kommissionen författa en rekommendation till OAU:s "Assembly of Head of States and Government". Om OAU:s församling så beslutar kan kommissionen publicera sina slutsatser rörande vilka brott mot den afrikanska Charteren som kommissionen har behandlat under sina sessioner⁹⁸.

Som tidigare nämnt har kommissionen alltmer börjat använda sig av mediala vägar. Kommissionen har publicerat en rapport "Review of the African Commission on Human and Peoples' Rights". Varje år publiceras också en "Annual Activity Report"⁹⁹.

⁹⁴ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 68

⁹⁵ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 68

⁹⁶ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 71

⁹⁷ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 73

⁹⁸ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 75

⁹⁹ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 75

Antalet kommunikéer som registreras har inte varit av massiv storlek. Kommissionen hade fram till september 1998 fått in totalt 217 kommunikéer¹⁰⁰. Detta kan jämföras med det europeiska kommissionen som fram till slutet av 1996 hade registrerat 34.300 mål, dock hade endast en liten del av dessa, 784 mål, hänskjutits till domstolen¹⁰¹.

4.4 Kommissionens sekretariat

För att arbetsbördan för kommissionen inte ska bli ohanterlig finns en sekretariat kopplad till kommissionen. Dess huvuduppgift är att assistera kommissionen med det tekniska och administrativa arbetet. Detta innebär bland annat att de ska:

- Förbereda klagomålen som inkommit till kommissionen.
- Förbereda examinationen av landrapporterna
- Dokumentera kommissionens arbete
- Förbereda de främjande aktiviteterna
- Hålla kontakt med andra organisationer

Utöver dessa arbetsuppgifter ska också generalsekreteraren bistå kommissionärerna inom deras egna ansvarsområden, vara ansvarig för kommissionens arkiv, följa upp beslut, rekommendationer och resolutioner tagna av kommissionen och dessutom vara finansiell och administrativt ansvarig för kontakten med OAU¹⁰².

Det stora problemet som sekretariatet står inför är finansiella och därmed personella resurser. Många av de som varit eller anställda inom sekretariatet är finansierade av utomstående länder och organisationer som exempelvis Danmark, Sverige, EU, FN och ICJ¹⁰³.

4.5 Landrapporter

Enligt artikel 62 i den afrikanska Charteren är anslutna stater ålagda att vartannat år inkomma med en rapport om vilka åtgärder som tagits för att säkerställa Charterns efterlevnad. Från första början låg denna fråga inte under kommissionens mandat men genom beslut av OAU har denna åtgärd hamnat inom kommissionen jurisdiktion¹⁰⁴. Rapporteringen från staterna har fungerat mindre bra. I mitten av 1998 hade endast 19 länder

¹⁰⁰ Wohlgemuth, Ewald and Yates, An Evaluation of the Three Banjul-Based Human Rights Organisations, s 63

¹⁰¹ Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, s 26-29

¹⁰² Wohlgemuth, Ewalds and Yates, An Evaluation of the three Banjul-based Human Rights Organisations, s 16-17

¹⁰³ Wohlgemuth, Ewalds and Yates, An Evaluation of the three Banjul-based Human Rights Organisations, s 17 och 64, Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 33

¹⁰⁴ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 79

inkommit med sitt första rapport, tre med sin andra medan endast en hade framlagt sin tredje (Som för övrigt är Zimbabwe)¹⁰⁵.

Syftet med rapporteringen är inte bara att se hur arbetet med att garantera att den afrikanska Chartern efterlevs utan att också skapa ett forum för konstruktiv diskussion mellan kommissionen och medlemsländerna¹⁰⁶. Det ger också en möjlighet för ett land att erhålla värdefull expertis från etablerade människorättsorgan.

Själva rapporterna ska omfatta sju nyckelämnen. Dessa sju finns utformande i kommissionens guidelines för landrapporter.

- Civila och medborgerliga rättigheter
- Ekonomiska och sociala rättigheter
- Folkliga rättigheter
- Individuella skyldigheter som anges i Chartern
- Eliminering av alla former av rasdiskriminering
- Eliminering av apartheid
- Eliminering av alla former av diskriminering av kvinnor¹⁰⁷.

I rapporterna ska bland annat varje land upplysa om vilken lagstiftning som genomförts för att skydda dessa rättigheter. Vidare skall också vilka svårigheter som uppkommit i samband med implementeringen av Charterns olika artiklar. Vissa av de ovan nämnda nyckelämnena har sitt ursprung i den specifika historia som Afrika bär på, med till exempel apartheidern i Sydafrika.

Som tidigare nämnts är det en klart bristfällig rapportering som gjort än så länge. Faktum är också att rapporterna inte alltid är särskilt väl bearbetade. Flera rapporter tar inte upp essentiella frågeställningar, vilket naturligtvis försvårar i arbetet med implementeringen av den afrikanska Chartern¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Wohlgemuth, Evalds and Yates, An Evaluation of the three Banjul-based Human Rights Organisations, s 19

¹⁰⁶ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 80

¹⁰⁷ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 79-87

¹⁰⁸ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 91-92

4.6 NGOs

Så kallade Non-Governmental Organisations, NGO, spelar en viktig roll, inte bara för den afrikanska kommissionen utan för de mänskliga rättigheterna i stort. Laurie Wiseberg skriver i sitt bidrag till boken "FN och de mänskliga rättigheterna":

Det var till stor del tack vare frivilligorganisationerna som regeringar sent på 1970-talet motvilligt började ändra inriktning i sitt arbete rörande mänskliga rättigheter."

Det finns en antal stora och välkända frivilligorganisationerna som jobbar med fokus på mänskliga rättigheter. Några av de mest kända är Human Rights Watch och Amnesty International. Deras gräsrotsbaserade och välunderrättande organisationer har kommit att ge dem ett mycket gott renommé och stort inflytande inom den politiska arenan. Därför är det väldigt få länder som är intresserade av att hamna på deras svarta listor över kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Frivilligorganisationerna aktiviteter i det afrikanska människorättssystemet ska inte underskattas. De har spelat och spelar en stor roll inom flera av kommissionens centrala delar. Artikel 45 (1a) i den afrikanska Chartern poängterar vikten av att använda sig av frivilligorganisationerna,

"encourage national and local institutions concerned with human and peoples' rights"

Den fortsätter i samma anda i 45 (1c) där kommissionens funktion formuleras:

"co-operate with other African and international institutions concerned with promotion and protection of human and peoples' rights"¹⁰⁹.

För att ytterligare understryka vikten av frivilligorganisationerna närvaro i kommissionens arbete har ett tillägg antagits rörande frivilligorganisationerna (Rules of procedure pertaining to NGOs)¹¹⁰. I detta välkomnas organisationer att delta i diskussioner rörande deras specifika intresseområdet. Som ytterligare en förstärkning kan frivilligorganisationerna beviljas observatörsstatus hos kommissionen.

¹⁰⁹ Gutto, Human and Peoples' Rights for the Oppressed, s 148

¹¹⁰ Hela regelverket finns i Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 227-234

Frivillighetsorganisationer har responderat väl på denna inbjudan och 1998 fanns 231 frivillighetsorganisationer registrerade¹¹¹.

Ett exempel på hur kommissionen kan dra nytta av frivilligorganisationerna är att International Commission of Jurists (ICJ) som sedan 1991 arrangerar workshops för Frivilligorganisationerna inför varje session kommissionen har. Denna workshop är också ett värdefullt tillfälle för kommissionärerna att sammanstråla med frivilligorganisationerna och utbyta information och erfarenhet¹¹².

Kommissionens mandat är bland annat att skydda och främja de mänskliga och folkliga rättigheterna i Afrika. På grund av bristfälliga resurser har detta kommit till korta. Kommissionen har istället insett att där inte de räcker till kan frivilligorganisationerna fortsätta deras arbete¹¹³.

Även rörande rapporterna från medlemsstaterna har frivilligorganisationerna haft en stor inverkan på kommissionen. Staterna tenderar att såväl skönmåla som att utelämna väsentlig information i sina rapporter. Som ett alternativ till dessa rapporters inkommer frivilligorganisationerna med alternativa rapporter om situationen i de berörda länder¹¹⁴.

4.7 Sammanfattning

Den afrikanska kommissionen består av elva ledamöter och väljs på sex år. Av dessa elva får inte två kommissionärer ha samma nationalitet. Kommissionens högkvarter finns i Gambia. Kommissionens huvuduppgifter är att främja och skydda de afrikanska rättigheterna samt tolka Charter. Artikel 31-62 i Charter tar upp etablerandet och organiserandet av kommissionen.

Vartannat år ska varje land, i enlighet med artikel 62, presentera en översiktlig rapport över hur implementeringen och efterlevnaden av de afrikanska rättigheterna fungerar.

Det finns två sätt att framföra klagomål till kommissionen. Antingen genom att en stat framför klagomål mot en annan eller att en enskild individ eller frivillighetsorganisation gör en skriftlig framställan till kommissionen. För att kommissionen ska ta sig an fallet behöver

¹¹¹ Wohlgemuth, Evalds and Yates, An Evaluation of the three Banjul-based Human Rights Organisations, s 18

¹¹² Wohlgemuth, Evalds and Yates, An Evaluation of the three Banjul-based Human Rights Organisations, s 18

¹¹³ Wohlgemuth, Evalds and Yates, An Evaluation of the three Banjul-based Human Rights Organisations, s 19

¹¹⁴ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 93

klagomålet bli förklarad som antagen. Det blir den genom att uppfylla sju kriterier. När ett beslut är fattat författas en rekommendation till OAU som beslutar om kommissionen kan publicera sin slutsatser. Antalet klagomål som kommissionen fått fram till september 1998 var totalt 217.

Som hjälp till kommissionen finns ett sekretariat. Dess huvuduppgift är att assistera kommissionen med det tekniska och administrativa arbetet.

De s.k. Non-Governmental Organisations, NGOs, spelar en betydande roll i kommissionens arbete. Artikel 45 (1a och 1c) i Charteren poängterar vikten av att använda sig av frivilligorganisationer. Bland annat presenterar frivilligorganisationerna alternativa landrapporter och arrangerar seminarier i samband med kommissionen möten. De bidrar också till att sprida kunskap om Charteren i Afrika. Fram till 1998 hade 231 NGOs beviljats observatörsstatus hos kommissionen.

5 Mot en afrikansk domstol

Idag finns det inte en regional afrikansk domstol men grunden har lagts. Idén om att skapa en domstol vars jurisdiktion ska bygga på att garantera att Charteren efterlevs, har funnits under en lång tid. Redan 1961, i samband med de inledande diskussionerna om en afrikansk Charter, väcktes tanken på att inrätta en domstol¹¹⁵. Tyvärr stannade det vid att endast vara en tanke på grund av det inte fanns tillräcklig politisk stöd för en domstol. I mitten av 90-talet väcktes tanken återigen till liv. Den afrikanska enhetsorganisationen, OAU, menade att det var dags stärka skyddet av de mänskliga rättigheterna¹¹⁶. Ett medel som syftade till detta skulle vara inrättandet av en domstol. Efter många rundor antogs ett protokoll, baserat på inrättande av en afrikansk domstol, av OAU:s Assembly of Head of State and Government i juni 1998¹¹⁷.

Domstolen ska, enligt protokollet, bestå av elva domare, valda på sex år och med ett likartad immunitetsskydd som kommissionens ledamöter. Domstolens roll ska vara att komplettera kommissionens arbete med att skydda rättigheterna. Wolghemuth skriver:

*"Its jurisdiction is potentially wide, extending to all cases and disputes submitted to it concerning the interpretation and application of the Charter, the protocol instituting the Court and any other relevant Human Rights instrument ratified by the states concerned"*¹¹⁸.

En stor skillnad till jämförelse med kommissionen är att domstolen beslut ska anses som både bindande och slutgiltigt. Det kan bland annat innebära att stater som gjort sig skyldiga till olika kränkningar kan tvingas att betala skadestånd eller på något annat sätt ersätta den utsatte. Grunden har nu lagt men för att protokollet ska träda i kraft behöver 15 stater ratificera protokollet¹¹⁹.

¹¹⁵ Wohlgemuth, Ewald and Yates, An Evaluation of the Three Banjul-Based Human Rights Organisations, s. 22

¹¹⁶ Wohlgemuth, Ewald and Yates, An Evaluation of the Three Banjul-Based Human Rights Organisations, s. 22

¹¹⁷ Wohlgemuth, Ewald and Yates, An Evaluation of the Three Banjul-Based Human Rights Organisations, s. 23

¹¹⁸ Wohlgemuth, Ewald and Yates, An Evaluation of the Three Banjul-Based Human Rights Organisations, s. 23

¹¹⁹ Wohlgemuth, Ewald and Yates, An Evaluation of the Three Banjul-Based Human Rights Organisations, s. 23

6 Slutdiskussion

Den afrikanska Charteren syftar till att spegla de afrikanska värderingarna¹²⁰. I konventionen har detta tagit sig uttryck i att man bland annat tar upp begreppen skyldigheter. Tanken med att skriva in individens skyldigheter i Charteren syftar på den afrikanska traditionen att den enskilde inte bara har rättigheter och utan också skyldigheter gentemot sin grupp. Makau wa Mutua citerar förre presidenten i Senegal Léopold Senghor:

*“Room should be made for this African tradition in our Charter on Human and Peoples’ Rights, while bathing in our philosophy, which consists in not alienating the subordination of the individual to the community, in co-existence, in giving everyone a certain number of rights and duties”*¹²¹

Flera afrikanska intellektuella har ställt upp till försvar för denna del av Charteren. Germain Baricako, sekreterare i den afrikanska kommissionen, menar att rättigheter och skyldigheter är helt enkelt två sidor av samma mynt¹²². En annan afrikansk intellektuell, John Mbiti, sammanfattar rättigheter och skyldigheter så här:

*“I am because we are, and because we are therefor I am”*¹²³.

Mutua spårar begreppet skyldigheter till bland annat språkliga uttryck. Bland annat refererar han till begreppet person som på Ki-swahili som heter “mtu”. En person är inte längre en “mtu” om han betar sig dåligt mot en annan medlem i gruppen. Han kommer då att förlora sin “mänsklighet”¹²⁴.

Mutua menar vidare att: *“this conception, that of the individual as a moral being endowed with rights but also bounded by duties, proactively uniting his needs with the needs of others”*¹²⁵.

Kritik har dock rests mot begreppet skyldigheter. Jack Donnelly skriver:

¹²⁰ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples’ Rights, s 6

¹²¹ Mutua, The Banjul Charter and the African Cultural Fingerprints: An Evaluation of the language of Duties, s 33

¹²² Artikeln var införd i African Human Rights Newsletter, Vol. 6 No.3 July-Sept. 1996

¹²³ Mutua, The Banjul Charter and the African Cultural Fingerprints: An Evaluation of the language of Duties, s 32

¹²⁴ Mutua, The Banjul Charter and the African Cultural Fingerprints: An Evaluation of the language of Duties, s 33

¹²⁵ Mutua, The Banjul Charter and the African Cultural Fingerprints: An Evaluation of the language of Duties, s 35

*"the duty of the individual to sever his national community by placing his physical and intellectual abilities at its service may seem either innocuous or ominous"*¹²⁶.

Andra som t.ex. Jesus Alcála, f.d. ordförande i svenska sektionen av Amnesty International, skriver:

*"Men inom Amnesty menar vi att vi försätter oss i en omöjlig situation om vi gör de mänskliga fri- och rättigheterna förhandlingsbara och underordnar dem politiska eller religiösa förhållanden"*¹²⁷.

En del menar att skyldighet har en koppling till det gamla östblocket. Att en medborgare kunde erhålla rättigheter först när de medborgerliga plikterna var uppfyllda¹²⁸.

En annan del av kärnan i den afrikanska konventionen är begreppet "Peoples' Rights". Den stora frågan är vad som definieras som folk. Charteren ger ingen tydlig definition av begreppet. Donnelly menar att begreppet kan härledas till medborgarskap dvs. att "folk" är de människor som befinner sig inom landsgränserna, men han kritiserar också att inom ett lands gränser kan det finnas ett flertal olika folkgrupper och att dessa inte räknas till begreppet folk bortsett från det faktumet att de är medborgare i ett land¹²⁹. R.N. Kiwanuka menar att i den Afrikanska Charteren är: *"people used synonymously with state"* när Charteren avhandlar rätten till självbestämmande¹³⁰.

Men den Afrikanska Charteren påpekar att dess uppgift är att ta vara på de afrikanska historiska traditionen och de afrikanska värdena¹³¹. Historien visar att det funnits mänskliga rättigheter i Afrika under en lång period men att de mänskliga rättigheter som existerade hade en kulturell prägel. Umozurike påpekar att: *"Human rights were conceptually linked with the traditions of the people"*¹³². Detta gestalterade sig i att de afrikanska samhällena ansågs vara mer kollektiv baserat än de mer individuellt inriktade europeiska samhällena. Makau Wa Mutua menar att förmodligen är det korrekt att påstå att afrikanska samhällen inte betonade individuella rättigheter på samma sätt som de europeiska samhällena gjorde men att det inte innebär att de inte kände till individuella

¹²⁶ Donnelly, International Human Rights, s 91

¹²⁷ Alcalá, <http://www.amnesty.se/rapport98/>, 990825

¹²⁸ Dunér, Fria och lika i värde, s 47

¹²⁹ Donnelly, International Human Rights, s. 90

¹³⁰ Umozurike, African Charter on Human and Peoples' Rights, s. 52

¹³¹ Umozurike, African Charter on Human and Peoples' Rights, s. 144

¹³² Umozurike, African Charter on Human and Peoples' Rights, s. 17

rättigheter överhuvudtaget¹³³. Det är milt uttryckt att säga att det funnits konflikter mellan de som betonar individen och de som betonar kollektivet. I dagens konventionssamling finns flera konventioner som behandlar s.k. folkrättigheter. Debatten har gått hög genom åren om individen versus kollektivet. När till exempel deklarationen om rätten till utveckling antogs av FN 1986 lade åtta västländer ned sina röster (däribland Sverige), medan USA gick ännu längre och röstade emot¹³⁴. Den främsta invändningen mot folkrättigheter (och för den del skyldigheter) är nedvärderingen av den enskilde individens rättigheter. Dunér refererar till Hans Danelius, ledamot vid europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna, som menar:

”Om både individens och kollektivets rättigheter hänförs till de mänskliga rättigheterna, förlorar detta begrepp mycket av sin specifika innebörd, och resultatet kan på sikt bli att individens rättigheter tillmäts mindre vikt än kollektivets. Behovet av skydd för de mänskliga rättigheterna är i många fall störst just hos de individer som distanserar sig från kollektivet eller som utesluts ur kollektivet”¹³⁵.

Jesus Alcalá, f.d. ordförande i Amnesty International, har också kritiserat den afrikanska hållningen:

”Vad man menar är alltså att vi i västvärlden försöker packa på andra folk våra föreställningar om individuella rättigheter. I många kulturer har man en mer kollektivistisk syn. Individen har sin trygghet i tillhörigheten till en släkt eller en grupp. Den enskilde är en del av en helhet som inte kan ifrågasättas eller slås sönder. Vi i västvärlden lägger för stor vikt vid individens krav på rättigheter och skydd. I den västliga kulturen har vi förlorat insikten om och respekten för livsformer där harmonin kommer av att varje människa vet sin plats och sin uppgift inne i ett socialt mönster... Amnesty International har valt det individuella perspektivet, har valt att försvara den enskilda människan. Utgångspunkten är att övergrepp inte kan graderas. Däri ligger begränsningen och också styrkan. Vi hävdar att den enskilda människan har rätt till respekt också utanför alla grupptillhörigheter, också utan åsiktsfränder, också i sin trotsiga självständighet, också i sin ensamhet”¹³⁶.

Vad vi också kan se är att artiklarna är väldigt generella och odefinierade. Risken med det kan vara att det ges ett stort utrymme för tolkningar som

¹³³ Mutua, The Banjul Charter and the African Cultural Fingerprints: An Evaluation of the language of Duties, s 23

¹³⁴ Duner, Fria och lika i värde, s 54

¹³⁵ Dunér, Fria och lika i värde, s 54

¹³⁶ Alcalá, <http://www.amnesty.se/rappport98/>, 990825

kan bygga trösklar för många människor istället för att bidra till att stärka den personliga utvecklingen. Vi exemplifierade tidigare med rätten till undervisning (artikel 17) som endast tar upp rätten till undervisning, och jämförde med FN:s konvention om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna, där bland annat följande skrivs: "*grundskoleundervisning skall vara obligatorisk och kostnadsfritt tillgänglig för alla*"

Detta skulle kunna innebära att det ges möjlighet att inom ramen för den afrikanska konventionen kan man ta ut skolavgifter som kan leda till att människor exkluderas istället för att inkluderas. Eftersom artikeln endast säger att man har rätt till undervisningen kan man se det som att man endast behöver skapa förutsättningarna för barns skolgång. Om den enskilde individen avstår på basen av ekonomiska skäl kan ett land inte lastas för att för att inte ha erbjudit undervisningsmöjligheter. Att ha odefinierade och generella artiklar kan alltså leda till negativa resultat men det är bara den ena sidan av mynten. Den andra sidan är det som den sudanesiska människorättsaktivisten Abdullahi An-Naim talar om. Han ser en fara i att ha en allt för strikt tolkning av de mänskliga rättigheterna. En sådan tolkning riskerar att utesluta vitala rättigheter¹³⁷.

En annan fördel med ett innehåll som är vagt och odefinierat är att det ger möjligheter att arbeta på ett mer allsidigt sätt med artiklarna. Ur ett människorättsperspektiv är det trots allt bättre att erbjuda avgiftsbelagd skolundervisning än att inte erbjuda någon undervisning över huvudtaget.

Vi har alltså funnit att den afrikanska Charteren om de mänskliga och folkliga rättigheterna har sina egna kännetecken, som skiljer ut den från andra människorättsdokument. Orsaken till detta är att man vill spegla de specifika afrikanska värdena som anses existera i Afrika. Dessa tar sig då bland annat uttryck i att Charteren tar upp rättigheter och skyldigheter. Det tar också upp kollektiva rättigheter i avseendet folk.

Såväl begreppet "folk" som andra artiklar ger ingen klar definition vad som avses. Skälet till detta är bland annat, i enlighet med An-Naim, att inte utesluta vitala rättigheter genom ett strikt tolkning av mänskliga rättigheter.

Dock finns det problematiska innehåll i Charteren. Åtskilliga artiklar i den afrikanska konventionen har så kallade "clawback clauses". Det innebär att vissa moment i artiklarna ger staten rätt att reglera och begränsa rättigheterna, med hjälp av lagar, när så kan anses behövas. Som

¹³⁷ An-Naim, *Toward a Cross-Cultural Approach*, s 21

Chartern är utformad kan en rad rättigheter inskränkas, bland annat religionsfriheten (art 8), yttrandefriheten (art 9), föreningsfriheten (art 10) och den personliga rörelsefriheten (13)¹³⁸. Även denna typen av begränsningar existerar i enskilda länder i Afrika. Gutto ger exempel från Kenya och menar att den här typen av lagstiftning är ett arv från den koloniala eran som fanns för att förhindra nationella maktövertaganden¹³⁹.

Att Chartern använder sig av begränsningar som relaterar till inhemska lagar kan tolkas som att Chartern inte vill intervensera i den inhemska lagstiftningen. Detta i linje med Charterns intention att konflikter skall lösas i en anda av försoning och förhandling¹⁴⁰.

Vi kan dock med fog säga att finns stora möjligheter för missbruk av sådana här begränsningar. Brendalyn P. Ambrose menar i sin publikation, "Democratisation and Protection Human Rights in Africa", att det problem som finns är att det finns dåliga lagar. Hon skriver:

*"In the case, the press freedom granted in the African Charter is subject to the whims of Africa´s dictators"*¹⁴¹.

Som exempel påpekas att i "the Lawyers´ Committee for Human Rights" rapport från februari 92, har Kenyas regering använt sig av sektion 52 i kenyansk strafflag, för att hindra utgivning av kritiska tidningar, vid åtminstone tre tillfällen¹⁴². Dessutom är det ett välkänt faktum att den sydafrikanska regering under apartheidtiden använde sig av lagar och förordningar för att tysta kritiska journalister och tidningar.

Den afrikanska Chartern syftar till att skydda individer och folk från övergrepp begångna av staten. Med begränsningar relaterade till inhemska lagar, minskas effektivt skyddet och konsekvensen av det kan bli att rättigheternas "clawback clauses" istället ger en möjlighet till ett initierande eller fortsatt förtryck av enskilda människor och grupper.

Den franske sociologen Émile Durkheim har lagt fram en teori om samhällssolidaritet. Han delar upp denna i två begrepp, mekanisk och organisk solidaritet¹⁴³. Med mekanisk solidaritet avses att den kollektiva moralen är hög, att individen är underordnad kollektivet. Rättstänkande är repressivt, med innebörden att brott mot de kollektiva normerna straffas

¹³⁸ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 176

¹³⁹ Gutto, Human and Peoples' Rights for the Opressed, s 357

¹⁴⁰ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 51

¹⁴¹ Ambrose, Democratisation and the protection of Human Rights in Africa, s 43

¹⁴² Ambrose, Democratisation and the protection of Human Rights in Africa, s 43

¹⁴³ Österberg, Émile Durkheims samhällsteori, s 46-51

hårt¹⁴⁴. Ett samhälle kan utvecklas från det mekaniska till det organiska. Det innebär att samhället har blivit mer individualiserat men att grupper fortfarande existerar men dessa två gör det vid sidan av varandra, utan inbördes ordning. Det finns också en stor grad av beroendeskap sinsemellan samt en integrerande del¹⁴⁵. I ett samhälle baserat på organisk solidaritet är rätten främst dominerat av kontraktmässiga avtal. Vid brott av dessa kontrakt är det först och främst parterna som ska lösa konflikten. Även en grad av restitutiv rättvisa existerar, det vill säga mer inriktad på att återställa ordningen och lösa en konflikten¹⁴⁶.

I artikel 27 i Charteren visar tydligt att individen är underställd institutioner av kollektiv karaktär

"every individual shall have duties towards his family, society, the State and other legally recognized communities and international community".

I ljuset av Durkheims påstående kan vi betrakta de s.k. clawback clauses och de individuella skyldigheterna som en metod att undvika brott mot normerna. Genom att man hänvisar till allmän ordning eller inhemsk lag vid tillfällena då samhället grundvalar ifrågasätts kan man istället för att repressivt möta individen eller gruppen, förinta möjligheterna att verka. Även de kollektiva inslagen samt de skyldigheter individer anses ha kan relateras till att man vill stärka den kollektiva sammanhållningen. Detta som en del av den mekaniska solidariteten.

Som vi har konstaterat finns en kommission kopplad till Charteren, den har fungerat mer eller mindre bra. En av de springande punkterna är den dåliga ekonomin som kantat kommissionen arbete. Detta har bland annat resulterat i att de två möten kommissionen har varje år har kortats ner från 15 dagar till 10 dagar¹⁴⁷. Den dåliga ekonomin har också resulterat i att kommissionens sekretariat har dåligt med resurser för att hinna med det arbetet de är satta att genomföra.

Tidigare har vi diskuterat att antalet mål som kommit in till kommissionen inte är proportionerligt till hur pass många kränkningar mot mänskliga rättigheter som begås i Afrika. Skälen till dessa är många men jag tänkte endast fokusera på ett par. För det första är kommissionen ansvarig för

¹⁴⁴ Moe, Sociologisk teori, s 46

¹⁴⁵ Moe, Sociologisk teori, s 46

¹⁴⁶ Moe, Sociologisk teori, s 46-47

¹⁴⁷ Wohlgenuth, Ewald and Yates, An Evaluation of the Three Banjul-Based Human Rights Organisations, s 16

promotion av de mänskliga rättigheterna i Afrika¹⁴⁸. Kritik har rests mot kommissionens arbete för att främja rättigheterna. Kritikerna menar att de varit för mycket fokus på urbana områden och högre lärosäten, inte på den mer folktäta landbygden¹⁴⁹. Förutsättning för att människor ska kunna göra en framställan till kommissionen är att de först och främst är medveten om att det existerar en konvention avseende de mänskliga rättigheterna. Ett av de problem som funnits är att de finns en ett stort antal språk och dialekter i Afrika, vilket har resulterat i att en aktiv kommunikation inte kan skapas¹⁵⁰. I förordet till Chartersn sägs dock att alla medlemsstaterna är skyldiga att arbeta med att främja och skydda de mänskliga rättigheterna¹⁵¹. Detta har dock inte fungerat särskilt väl. I Sverige anses det främst vara förvaltningen som står mellan lagen och medborgaren¹⁵². I Afrika fungerar förvaltningen inte fullt så tillfredsställande.

Statsvetaren Hans Blomkvist menar att det största problemet i U-länderna är att dess förvaltning är partikularistisk, istället för universalistisk¹⁵³. Med det avses att förvaltningen i liten utsträckning i praktiken styrs av centralt beslutande program och lag, dels, och närmast som en logisk följd av detta att en stor del av den politiska värdefördelningen tillkommer genom beslut i den offentliga förvaltningen¹⁵⁴. Enligt Blomkvist talar mycket för att en s.k. universalistisk byråkrati dvs. en opartisk, neutral, "weberiansk" byråkrati är den slags förvaltning som har störst kapacitet att implementera lagar, ordning, primärutbildning och så vidare¹⁵⁵. Problemen med u-länderna är just att de inte har en sådan fungerande förvaltning. Hans Blomkvist refererar till den tidigare nobelpristagaren i ekonomi, Douglass North, som kallar den weberianska byråkratin för "third-party enforcement" det vill säga att de finns en neutral tredje part som driver igenom lagarna¹⁵⁶. North menar i enlighet med An-Naim att dominerande grupper i ett samhälle, många gånger sätter normer och bestämmer hur lagar och regler ska tolkas, efter eget intresse, därför kan den tredje parten hjälpa till att driva igenom lagarna och på så sätt skapa en neutral och rättssäker tolkning¹⁵⁷. En partikularistisk förvaltning minskar statens effektivitet, främst på två sätt. För det första genom att det blir svårare att förutse vad förvaltningen kommer att företa sig, och

¹⁴⁸ Ankumah, *The African Commission on Human and Peoples' Rights*, s 21

¹⁴⁹ Ankumah, *The African Commission on Human and Peoples' Rights*, s 21

¹⁵⁰ Ankumah, *The African Commission on Human and Peoples' Rights*, s 21

¹⁵¹ Ankumah, *The African Commission on Human and Peoples' Rights*, s 210

¹⁵² Aubert, *Inledning till rättsociologin*, s 102

¹⁵³ Hans Blomkvist använder begreppet förvaltning men påpekar också att det är i stort sett synonymt med staten i u-länderna

¹⁵⁴ Rothstein (red), *Politik som organisation*, s 217

¹⁵⁵ Rothstein (red), *Politik som organisation*, 232-233

¹⁵⁶ Rothstein (red), *Politik som organisation*, s 233

¹⁵⁷ Rothstein (red), *Politik som organisation*, s 233 samt An-Naim, *Toward a Cross-Cultural Approach*, s. 20

för det andra tar det tid för medborgaren att finna ut "vad som gäller"¹⁵⁸. I en partikularistisk förvaltning existerar en hög grad av korrption. Den är mer kontextkänslig, i jämförelse med den universalistiska som är mer regelkänslig. Att den är mer kontextkänslig innebär att större hänsyn tas till de sociala och politiska kontexten hos den enskilde tjänstemannen¹⁵⁹. Det kan till exempel betyda att kön, familjebakgrund, ålder, politisk förbindelse, maktposition, eget ekonomiskt utbyte och så vidare tas in i beslutsunderlaget¹⁶⁰.

Med fokus på mänskliga rättigheter i Afrika bidrar en partikularistisk förvaltning till en sämre implementering av de mänskliga rättigheter. Detta eftersom förvaltningen inte fungerar neutralt och tillvaratar samhällets alla gruppers intressen.

Den tyske sociologen Max Weber har arbetat fram en teori rörande handling. Han ser fyra olika former av handling¹⁶¹. Den första är traditionell handling och karakteriseras av handling baserad på seder och bruk. Den andra typen av handling är den känslomässigt styrda handlingen. Den baseras på känslor. Den tredje varianten är den värderationella handlingen, som är en handling som grundar sig på ett överordnat mål eller ideal av t.ex. politisk eller religiös karaktär. Slutligen återstår den målrationella handlingen, som med weberianskt mått sett är den renaste formen av handling. Det avser handlingar i vilket vi på ett strategiskt bedömer det vi utifrån ett givet mål. Det är handlingen som värderar medel och konsekvenser i förhållande till målet och som grundar sig på rationell planering¹⁶².

Vi kan här hävda att det finns en skillnad i vilken typ av handling som styr de enskilda staterna i jämförelse med den afrikanska kommissionen. Kommissionen använder sig, eller är främst inriktad på värde- och målrationell handling. Med det menas att det finns ett klart definierat mål av politisk karaktär, det vill säga att uppfylla den afrikanska Charterns intentioner. För det krävs en målrationell handling, det vill säga att staterna handlar utifrån att sätta Chartern som ett politiskt mål. I den partikularistiska staten blir den traditionella och känslomässiga handlingen överordnad den värde- och målrationella handlingen.

I förvaltningen i den partikularistiska staten finns en olika former av beteende. Hans Blomkvist refererar till den indiska sociologen Satish

¹⁵⁸ Rothstein (red), Politik som organisation, s 234

¹⁵⁹ Rothstein (red), Politik som organisation, s 240

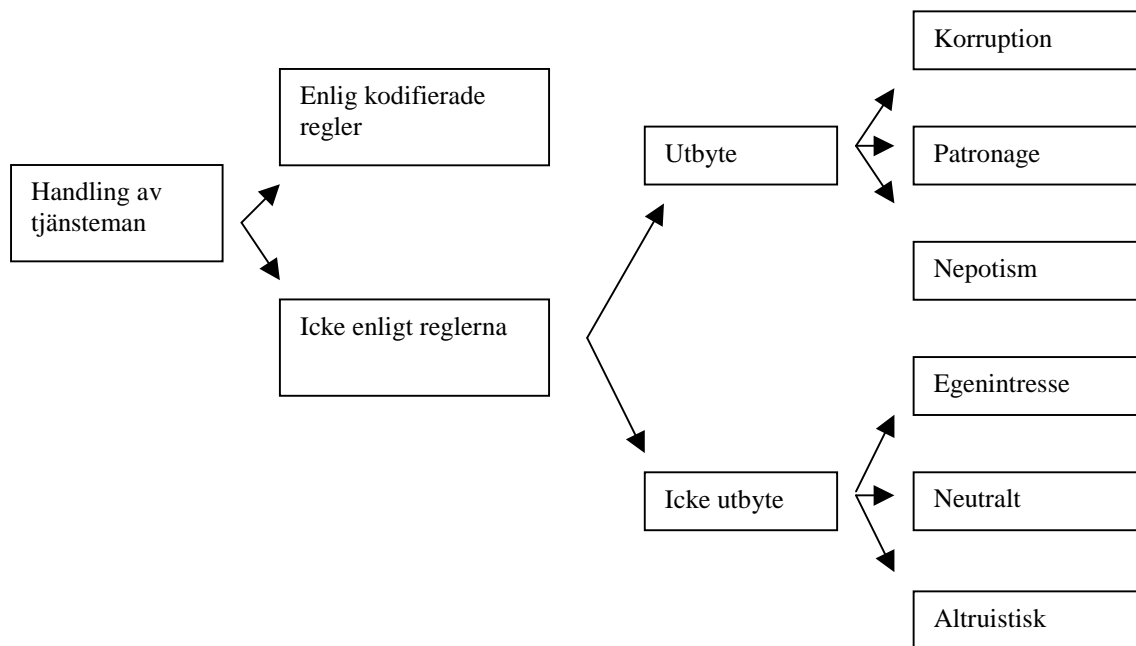
¹⁶⁰ Rothstein (red), Politik som organisation, s 240

¹⁶¹ Moe, Sociologisk teori, s 28

¹⁶² Moe, Sociologisk teori, s 28

Saberwal som talar om multipla koder. Med det avses hur den enskilde tjänstemannen bör, kan och slutligen gör i en bedömningssituation utifrån de olika sociala systemen som finns¹⁶³.

Enligt Hans Blomkvist handlar den enskilde tjänstemannen utifrån regler som inte är normlösa men som kan skilja sig från de formella reglerna som staten eller förvaltningen har. Det kan se ut enligt följande:

Weber diskuterar också begreppet auktoritet. Weber menar att det finns tre rena typer av legitim auktoritet¹⁶⁴. Den första vilar på rationella skäl dvs på en föreställning om den föreskrivna ordningens legalitet och om de personers rätt att utfärda anvisningar, som enligt denna ordning kallas att utöva auktoritet. Den andra varianten innebär att auktoriteten vilar på traditionella skäl, vilket menas att den etablerade föreställningen ger legitimitet. Gamla traditioner ses som heliga och de som enligt traditionen kallas att utöva auktoritet ses som legitima förrättare. Den tredje typen är den som vilar på karismatiska skäl. Här existerar vördnad för en persons exceptionella helighet eller heroism eller föredömliga egenskaper och inför dennes utövande av auktoritet.

Vi kan här påstå att den afrikanska kommissionen vilar på en legal auktoritet. Kommissionen vilar på Chartern som i sin tur vilar på föreställning om dess legalitet. Dess legalitet har uppkommit genom att

¹⁶³ Rothstein, Politik som organisation, s 236

¹⁶⁴ Weber, Ekonomi och samhälle, s 146

den är antagen av den afrikanska enhetsorganisationen, OAU. Denna union består av Afrikas alla stater. Det innebär att Charteren således är ett dokument med ursprung ur de afrikanska medlemsstaterna. Kommissionens medlemmar är tillsatta på individuell basis och ska i enlighet med artikel 31 i Charteren vara "*known for their high morality, integrity, impartiality and competence in matters of human and peoples' rights*"¹⁶⁵. För att den legala auktoritet ska fungera måste den bland annat omfatta att varje rättsystem består av ett sammanhängande system av abstrakta regler, att rättsskipningen består i tillämpningen av dessa på enskilda fall. Att de som rättar sig efter auktoriteten gör detta i egenskap av medlem av organisationen¹⁶⁶.

Vad som brister i kommissionens arbete är just det faktum att organisationens medlemmar inte följer dess auktoritet. Den innebär att kommissionens auktoritet reduceras betänkligt. Weber menar att den legala auktoriteten kan förloras i den mening att "*envis och uppenbar brist på framgång kan var tillräckligt för att ödelägga varje regim, förstöra dess prestige och bereda vägen för en karismatisk revolution*"¹⁶⁷.

När Berlinmuren föll 1989 var 38 av 45 stater, söder om Sahara, att beteckna som en-partistater¹⁶⁸. Förvisso ska det påpekas att detta skedde i olika former, i allt ifrån auktoritära diktaturer till mer ärliga försök att skapa bättre levnadsstandard för landets invånare¹⁶⁹. Likväl är dessa personer eller partier inte tillsatta på demokratisk väg. Idag är läget en annorlunda, många stater har infört fler-partisystem¹⁷⁰. Men det är bara en del av sanningen. Human Rights Watch skriver i sin World Report 1999

"In countries such as Angola, Burkina Faso, Cameroon, Chad, Cote d'Ivoire, Equatorial Guinea, Gabon, Gambia, Guinea Bissau, Kenya, Niger, Tanzania, Togo, Zambia and Zimbabwe, where the political landscape had historically been dominated by single-party structures, de jure and de facto, a legacy of dominant political control, restrictions on entry and participation in political life and excessive regulation persisted, even when the one party system had been liberalized"

Kä Mana påpekar, i sin text i publikationen "Democracy in Africa- A basic problem", att det finns olika former av demokrati i Afrika¹⁷¹. Den första är

¹⁶⁵ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s. 13

¹⁶⁶ Weber, Ekonomi och samhälle, s 147-148

¹⁶⁷ Weber, Ekonomi och samhälle, s 182

¹⁶⁸ Melin (red), Democracy in Africa, s 215

¹⁶⁹ Melin (red), Democracy in Africa, s 215-216

¹⁷⁰ Melin (red), Democracy in Africa, s 215

¹⁷¹ Melin, Democracy in Africa-On Whose Terms, s. 21-27

den despotiska varianten, som är demokrati för diktatorer. Den andra är demokrati för galleriet. Denna typ av demokrati bygger på att utländska intressenter ställer krav på landet i fråga och dessa krav genomförs på ett sätt som inte är direkt demokratiskt men tillräckligt för att biståndsgivare och andra intresserade skall acceptera situationen.

Demokrati byggt på konsensus är den tredje vägen och innebär att den politiska eliten enas om vilken lösning som är den bästa. Dock menar Mana att gräsrotterna undantags från denna diskussion. Han påpekar också det märkliga i att bland annat flera europeiska demokratier har gett sin support åt allt för många icke-demokratier.

Det är tydligt att oavsett om många av de afrikanska länderna kallar sig för demokratiska är det inte riktigt hela sanning.

Många av dessa stater kan kategoriseras som vilande på en karismatisk auktoritet. Med karismatisk auktoritet menas att det existerar en ledare eller ett parti. Denne eller detta anses besitta exceptionella egenskaper. Personen eller partiet anses stå över "vanliga" människor. Dess auktoritet vilar på ett accepterande av gruppen. Detta sker antingen på frivillig basis eller genom att det styrks på genom något bevis. I dessa karismatiska samhällen existerar ingen reglemente, inga abstrakta rättsliga principer, inga rationella rättstolkningar och inga domar och juridiska avgöranden med ledning av traditionella prejudikat¹⁷². Denna bild är vad Weber kallar en karismatisk auktoritet i dess renaste form. Denna form av auktoritet har olika uttrycksformer från fall till fall. Vad som dessutom kännetecknar den karismatiska auktoriteten är bristen på regler och är därför icke-rationell.

Denna form av auktoritet finns i många afrikanska länder, även om det numera inte tar sig uttryck som Webers idealtyp.

Här kan vi återigen spåra den konflikten som vi var inne på tidigare, den traditionella och känslomässiga handlingen överordnas den värde- och målrationella handlingen som är basen i den legala auktoriteten. Det blir alltså ett egenvärde hos den karismatiska auktoriteten att underminera den legala auktoriteten för att skapa en förutsättning för sin egen existens.

Även med Durkheims teoretiska tankegångar kan vi notera en skillnad mellan kommissionen och hur det afrikanska samhället fungerar. Kommissionen syftar på att återställa ordningen, den använder således en

¹⁷² Weber, Ekonomi och Samhälle, s 166-167

restitutiv rättskipning, det som vi tidigare kallade för en "anda av försoning och förhandling". Det kan vi relatera till en del av den organiska solidariteten. Samhället runt omkring vilar, med stöd av det resonemanget som förts ovan, på en kollektivistisk grund och kan relateras till den mekaniska solidariteten. I ett samhälle baserat på mekanisk solidaritet straffas brott mot de kollektiva normer hårt, eftersom de kollektiva normerna ses som grundval för samhället.

Frågan är dock vad som behövs göras, för att om inte skapa en idealisk människorättssituation, istället kunna förbättra den nuvarande. Det finns naturligtvis många nycklar till att skapa en förbättring men två av dessa är ekonomi och kommunikation. För det första är den ekonomiska situationen hårt ansträngd. Man behöver ökade resurser. Vill man få en acceptabel situation behöver man ekonomiska medel för att såväl hålla den nuvarande standarden som för att utveckla den. Ekonomin har varit baserat på stöd från OAU, men också på donationer från utomafrikanska stater och NGOs¹⁷³. I vart fall är inte uppgiften med denna uppsats att analysera den ekonomiska situationen utan denna uppsats är baseras på att analysera dokumentet "The African Charter on Human and Peoples' Rights" och den organisation som är bunden till Charteren, "The African Commission on Human and Peoples' Rights".

Som situationen är idag har kommissionen svårt att nå ut och därmed uppstår en brist i såväl främjandet som i skyddandet av de mänskliga rättigheterna. Det existerar ingen kommunikation mellan en stor del av de människor som Charteren finns till för och kommissionen¹⁷⁴. För att få en fungerade rättsordning krävs för det första att medborgarna är medvetna om sina rättigheter. För det andra krävs det att det existerar möjligheter att framföra klagomål. För det tredje krävs det att kommunikationskanalerna mellan den utsatte och kommissionen är öppna.

Kommissionen har idag bristfälliga resurser inom det ekonomiska och personella planet. Om detta bara beror på ovan förda resonemang ska låtas vara osagt men det innebär att kommissionen behöver hämta hjälp utifrån. I och med att medlemsstaterna redan idag har bekymmer med att rapportera in till kommissionen får kommissionen använda sig av icke-statliga organisationerna. Som vi konstaterat ovan finns det mer än 200 organisationer som har erhållit observatörsstatus hos kommissionen. Flera av dessa organisationerna jobbar redan med att samla in fakta om brott

¹⁷³ Wohlgemuth, Evald & Yates, An Evaluation of the three Banjul-based Human Rights Organisations, s 29-34

¹⁷⁴ Ankumah, The African Commission on Human and Peoples' Rights, s 21

mot de mänskliga rättigheterna i Afrika. Dessutom har flera av dem ägnat sig åt att skapa forum för utbildning och diskussioner i form av olika seminarier. Genom dessa organisationer kan kommissionen nå ut till fler människor och samtidigt ta vara på de kommunikationskanaler organisationer öppnar upp.

Detta förutsätter dock att kommissionen öppnar upp sig för de icke-statliga organisationerna. Detta kan ske bland annat genom att bättre ta tillvara den informationen som kommissionen delges av de icke-statliga organisationerna. Kommissionen har tidigare kritiserat olika organisationer för att inte respektera den afrikanska kommissionen och den afrikanska människorättsnormerna¹⁷⁵. Detta tenderar att bli en form av kritik som inte främjar människorättssituationen. Såväl de ideella organisationerna som kommissionen får anses ha ett intresse av att situationen förbättras.

Offentlighet är en nödvändighet i arbetet med mänskliga rättigheter. Det är viktigt att den afrikanska kommissionen har möjligheter att använda sig av denna ljuslykta. Som det fungerar idag går beslut från kommissionen till OAU som beslutar om rapporten ska offentliggöras. I denna församling sitter representanter för Afrikas regeringar. Det innebär att de beslutar om offentliggörande av kritik mot en regering. Denna gång är inte bra. Istället bör kommissionen få verka självständigt från OAU rörande publicitet av deras beslut.

För att ett klagomål ska vinna tillträde till kommissionen behöver den uppfylla sju kriterier. Bland annat ska alla nationella möjligheterna vara uttömda. Som vi tidigare påpekade så inträffar det att en klagande inte vinner tillträde till den nationella rättsliga proceduren. Detta omöjliggör en rättssäker process. Kommissionen behöver därför vara såväl mer öppna som mer djärva i sin tolkning av möjligheterna att vinna tillträde till deras rättsliga arena.

Som vi diskuterat ovan har det förekommit problem med vad som vunnit tillträde till kommissionens arena. En av de mest centrala delarna i ett rättssystem (och för den delen i en rättsstat) är att det existerar samma förutsättningar för alla människor att vinna tillträde till det rättsliga fältet. För att aspirera på en rättssäker process måste det momentet bli ett fundament i kommissionens arbete.

Som tidigare nämnts har det aldrig hänt att en stat har anmält en annan till kommissionen för brott mot de afrikanska rättigheterna. I dessa fall

¹⁷⁵ Ankumah, *The African Commission on Human and Peoples' Rights*, s 59-60

behövs en attitydförändring ske. Kommissionen bör verka för att ett lands "inre angelägenheter" lyfts upp på ett internationellt plan.

Avslutningsvis behöver den afrikanska enhetsorganisationen OAU arbeta för att en afrikansk domstol etableras. Redan idag finns ett tilläggsprotokoll som stadgar detta. OAU behöver arbeta för att detta ska bli ratificerat av tillräckligt många länder för att det ska kunna träda i kraft. För att en domstol ska fungera väl krävs det, liksom för kommissionen, att dess medlemmar är fristående från de afrikanska regeringarna. Det förutsätter också att det skapas ekonomiska resurser för att både kommissionen och domstolen blir effektiva.

7 Epilog

Afrika är en intressant kontinent med en kort historia av självständighet. Många av dessa länder har inte varit självständiga mer än ett 30 år, vissa till och med mindre än 15 år¹⁷⁶. Men det handlar inte bara om de legala instrumenten som finns till hjälp. Det finns många andra olika orsaker till att Afrika har en dålig situation rörande de mänskliga rättigheterna.

Afrika är en kontinent bestående av 54 länder och drygt 755 miljoner människor, fördelade på en yta av ca 30 miljoner kvadratkilometer¹⁷⁷. Afrika kan sägas vara såväl ett multikulturellt som ett multietniskt samhälle. Det finns ca 1000 språk och dialekter fördelade på ett stort antal folkgrupper i Afrika¹⁷⁸. Alla dessa grupper har under årens lopp utvecklat sina egna kulturella mönster och levnadssätt. Afrika är fortfarande en kontinent med stor del av befolkning sysselsatta inom den traditionella näringen. Ca 2/3 av de ekonomiskt verksamma finns inom jordbruket¹⁷⁹. Den logiska följderna blir naturligtvis att Afrika har en låg grad av verksamma inom den industriella sektorn, vilket in sin tur innebär att den industriella utvecklingen är låg.

Det är inget nytt att säga att Afrika har stora ekonomiska problem. Nästan varje land i sub-Sahara området har en tuff ekonomisk situation. Den så kallade skuldfrågan har resulterat i att en del av staternas budget går åt till att betala skulderna istället för att investera i områden som väl skulle behöva det. Afrikas skuld har mer än tredubblats sedan 1980¹⁸⁰. När Afrika avkolonialiserades i under 60-talet trodde många att det skulle bli ett första steg mot ett ekonomiskt uppsving. Så blev det dock inte. Davidson skriver: *"Efter avkolonialiseringen har Nord fortsatt pressa rikedomar ur Syd. Denna fortlöpande åderlåtning av afrikanska rikedomar är en av rötterna till Afrikas kris"*¹⁸¹.

Det finns kritiker som påstår att de ekonomiska strategier som Afrika har använt sig av inte varit så lyckade som man hoppats. Som en följd av den nya demokratiernas ekonomiska svårigheter har dessa sett sig tvungna att acceptera de av Världsbanken initierade strukturanpassningsprogrammen¹⁸². De finns flera olyckliga konsekvenser av dessa program. För det första har det resulterat i ökad inhemsk

¹⁷⁶ Davidson, Afrika i det tjugonde seklet, s 294-296

¹⁷⁷ Nationalencyklopedin

¹⁷⁸ Nationalencyklopedin

¹⁷⁹ Nationalencyklopedin

¹⁸⁰ Ambrose, Democratisation and the Protection of Human Rights in Africa, s. 48

¹⁸¹ Davidson, Afrika i det tjugonde seklet, s. 286

¹⁸² Brohman, Popular Development, s 133-134

arbetslöshet. För det andra har både reallönerna och minimilönerna sjunkit. För det tredje har strukturanpassningsprogram betytt högre priser på livsmedel och livsnödvändiga varor och för det fjärde har de sociala kostnaderna för staterna skurits ner kraftigt¹⁸³. Att staterna tvingats att skära ner sina utgifter ger förvisso en bättre realekonomisk situation men de sociala kostnaderna blir stora i form av minskade anslag till skolor, till sjukvård och andra områden inom den sociala sektorn.

Tekeste Negash skriver in sin text i boken "Democracy in Africa" att Afrikas demokratiproblem ligger i att alltför många afrikanska regeringar har försökt att kopiera de europeiska demokratimodellerna¹⁸⁴. Han menar att försöka göra detta är dömt att misslyckas av två orsaker. För det första finns det inte de nödvändiga politiska, byråkratiska och ekonomiska förutsättningarna och för det andra så står Afrikas politiska kultur på en annan grund än den grund som inspirerade Europa till att utveckla sina demokratiska modeller.

Att alla ska ha en möjlighet att gå i skola är viktig målsättning men realiteten visar att de flesta afrikanska länder är fjärran från denna målsättning. I Zambia har kvinnorna 1,7 skolår bakom sig vid 25 års ålder medan männen har 3,7 år. Dessa siffror borgar inte för en jättehög hög läskunnighet. Bland männen finns en analfabetism på 17 % medan kvinnorna har drygt 33 %. I Moçambique är skolåren, vid samma ålder, 1,2 år och 2,2 år för männen. Läskunnigheten är som förväntat låg. 21 % och 46 % för kvinnor respektive män¹⁸⁵.

Listan kan göras hur lång som helst och visar tydligt att tendensen är att en alltför stor del av Afrikas befolkning inte har möjlighet att läsa tidningar, rapporter och så vidare och således riskerar att hamna utanför det informativa samhället. Efter som strukturanpassningsprogrammen tvingar staterna att skära ner sina offentliga utgifter blir skolor och andra offentliga läroanstalter lidande.

Man kan fortsätta och lyfta in ännu fler aspekter på vad som kan bidra till att situationen fungerar så dåligt som den gör, men det får bli en annan gång.

¹⁸³ Brohman, *Popular Development*, s. 162-163

¹⁸⁴ Melin, *Democracy in Africa-On Whose Terms*, s. 61-75

¹⁸⁵ Dessa siffror (och för en rad länder till) går att finna i Afrikagruppernas årskrönika 1996, s 269 resp. 197

8 Källförteckning

- Bertil Dunér: FN och de mänskliga rättigheterna, Juridik & Samhälle 1995
Fria och lika i värde, Natur och kultur 1992
- Per Bauhn: Teorier om rättigheter, Thales 1990
- Gunnar Fredriksson: 20 Filosofer, Nordstedts 1994
- Boaventura de Souza Santos: Towards a new common sense, Routledge 1995
- Eric Wolf: Europe and the people without history, The Regent of the University of California 1982
- Basil Davidson: Afrika i det tjugonde seklet, Nordiska Afrikainstitutet 1991
- Peter J. Schraeder: African Politics and Society, Macmillan Press Ltd, 2000
- Evelyn Ankumah: The African Commission on Human and Peoples' Rights, Martinus Nijhoff Publishers, 1996
- U.O. Umozurike: The African Charter on Human and Peoples' Rights, Nijhoff 1997
- Hans Danelius: Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, Norstedts Juridik 1997
- Jack Donnelly: International Human Rights, Westview Press, 1993
- Micheline R Ishay: The Human Rights Reader, Routledge 1997
- Afrikagrupperna: Afrikagruppernas årskrönika 1998- Himmel och Helvete, Afrikagrupperna 1998
- Afrikagrupperna: Afrikagruppernas årskrönika 1996 – Litteratur i Södra Afrika, Afrikagrupperna 1996
- Conny Svenning: Metodboken, Lorentz förlag, 1997

- Brendalyn Ambrose: Democratisation and the protection of Human Rights in Africa, Praeger 1995
- Sverre Moe: Sociologisk teori, Studentlitteratur 1995
- Dag Österberg: Émile Durkheims samhällsteori, Daidalos 1995
- John Brohman: Popular Development, Blackwell Publishers 1996
- Mia Melin(red): Democracy in Africa- on whose terms, Forum Syd 1995
- J.G Merrills
A.H. Robertson: Human Rights in Europe, Manchester University Press, 2001
- Shadrack B.O. Gutto: Human and Peoples' Rights for the Opressed, Lund University Press 1993
- Wilhelm Aubert: Inledningen till rättsociologin, Almqvist & Wiksell, 1980
- Bo Rothstein (red): Politiken som organisation, SNS Förlag, 1997
- Max Weber: Ekonomi och Samhälle 1, Argos, 1983

Andra skrifter

- UD info De medborgerliga och politiska rättigheterna, mars 99
- Germain Baricako The African Human Rights System: Ten Years of Development. Artikel var införd i African Human Rights Newsletter, Vol. 6 No.3 July-Sept. 1996
- Madubuko Diakité Africa Forum, Årgång 2, Juli-Augusti 1999
- Makau wa Mutua, The Banjul Charter and the African Cultural Fingerprints: An Evaluation of the language of Duties, (1995) 35 Virginia Journal of International Law

Abdullah An-Naim Toward a Cross-Cultural Approach, från Human Rights in Cross-Cultural Perspectives: A quest for Consensus, Univ. of Pennsylvania Press 1992

Internet

Amnesty International
Årsrapporter 1998 och 2002 (www.amnesty.se)

Human Rights Watch
Årsrapport 1999 (www.hrw.org/worldreport99/)

Jesus Alcala <http://www.amnesty.se/rapport98/>,

Andra medier

Dagens Eko, Sveriges Radio, 990912, 16.45-17.00

Dagens Eko, Sveriges Radio, 021010, 16.45-17.00

UD - Pressmeddelande 980430,

http://www.ud.se/pressinf/pressmed/1998/april/980430_0.htm, 990901

Utdrag ur en intervju publicerad i Amnesty Internationals tidning

"Amnestypress" , Nr 3 juni 1999

Helgesson, Sanning och konsekvens i Sydafrika, DN 980603, s. B2

Helgesson, Sanning och konsekvens i Sydafrika, DN 980603, s. B2